VAKOK VILÁGA

A VAKOK ÉS GYENGÉNLÁTÓK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
FOLYÓIRATA

ELŐFIZETHETŐ A
A MEGYEI SZERVEKNÉL
ÉS A VAKOK
ÉS GYENGÉNLÁTÓK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
KIADÓHIVATALÁNÁL:
BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47.
TELEFON: 210-440

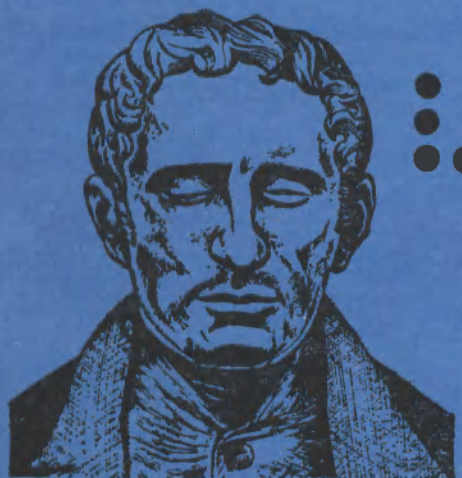

XLVII. évfolyam
1986 * 4. szám

Heutschel. 1986.

LAK ISTVÁN

Elnökségi ülés

Szövetségünk Központi Elnöksége 1986. február 27-én ülést tartott. Jelen volt 12 elnökségi tag, egy póttag valamint Daru Gerőné hivatalvezető-helyettes és Pálffy Lászlóné párttitkár.

Dr. Jáksó László elnök megnyitójában ismertette a napirendi pontokat. Ezek sorában elsőnek a Vakvezető Kutyával Közlekedők Szakcsoportjának vezetősége helyett működő ideiglenes intéző bizottság jelentését és javaslatait tárgyalta meg a testület. E téma tárgyalásakor jelen volt Bartha Zsuzsanna is, aki dr. Molnár Antal és dr. Szél Lajos mellett szintén tagja az ideiglenes intéző bizottságnak. E testület jelentésében javasolta a Vakvezető Kutyával Közlekedők Szakcsoportjának feloszlatását, amelyet megfelelő indokokkal támasztott alá. Ezzel egyidejűleg javasolta egy társadalmi csoportosulásnak: a Vakvezető Kutyával Közlekedők Baráti Körének létrehozását. Az elnökség alaposan megvitatta a jelentésben szereplő javaslatokat, majd elfogadta azokat.

Ezután a Központi Elnökség határozatot hozott, hogy a Vakvezető Kutyával Közlekedők Szakcsoportját feloszlatja. Egyidejűleg megbízta az ideiglenes bizottságot egy új társadalmi csoportosulásnak, a Vakvezető Kutyával Közlekedők Baráti Körének létrehozásával.

E határozatról és az önkéntes alapon szervezendő baráti kör megalakulási előkészületeiről minden vakvezető kutyával közlekedőt írásban értesít az ideiglenes intéző bizottság.

A második napirendi pontban az 1987. január 1-től bevezetendő új tagsági könyvekre vonatkozóan beérkezett tervezeteket ismertette Gerdelics Ferenc szakmai csoportvezető. Három tagsági könyvtervezet is érkezett az elnökséghez. Ezeket Hanuszka József, a Heves megyei szervezet titkára; dr. Szél Lajos, a Központi Elnökség tagja, valamint Gerdelics Ferenc és Pinvinczki György, az elnökség két tagja nyújtotta be.

A testület széleskörű vita után a javaslatok közül Gerdelics Ferenc és Pinviczki György tervezetét fogadta el. Ez a tagsági igazolvány hasonló formájú, mint a jelenlegi. A könyvecske borítótáblájának belső oldalán a bal felső részen lesz az arckép. Ez alatt szerepel a könyvecske tulajdonosának neve, törzsszáma, állapota, lakcíme, születési helye, személyi száma, a szövetség főtitkárának és elnökének aláírása. Az igazolvány betétlapjai tartalmazzák az utazásra vonatkozó kedvezmények jogszabályi számát és szövegét, valamint a tagok legfontosabb jogait és kötelességeit. Az utolsó oldalon lesz a könyvecske érvényességét igazoló tagsági bélyegek helye.

A harmadik napirendi pontban a VGYOSZ hivatali szervezetének 1986. évi munkatervét tárgyalta meg a testület. E téma előadója dr. Bódi István főtitkár volt. A munkatervet a Központi Elnökség 1986. évi programjának ismeretében állították össze. Arra törekedtek, hogy az elnökség és a hivatali szervezet közti együttműködés összehangolt legyen. A részletes munkaterv az alábbi főbb témákat tartalmazza tíz fejezetben. I. Szabályzati-, ellenőrzési-, ügyvitelszervezési tevékenység. II. Szakmai szervezési munka. A szövetségi juttatások megszervezése. III. Tudományos ismeretterjesztő munka. IV. Propaganda, kapcsolattartás társadalmi szervekkel. V. Kulturális munka. VI. A Braille-nyomda működése. VII. A Vakvezető Kutyaképző Iskola működésével kapcsolatos feladatok. VIII. Külkapcsolatok fenntartása, részvétel a nemzetközi vakügyi mozgalomban. IX. Pénzügyi, gazdasági feladatok. X. Sport, a Wesselényi Sportkör legfontosabb eseményei. Az elnökség kiegészítésekkel, módosításokkal elfogadta a hivatali szervezet munkatervét.

A negyedik napirendi pontban bejelentések következtek. Ezek között hangzott el a megyei szervezetek részére 1985-ben meghirdetett felszabadulási munkaverseny értékeléséről szóló jelentés. A szövetség szakmai csoportja 7 megyei szervezet munkáját tudta értékelni, mivel a többi nem küldte be határidőre a jelentését. A verseny eredményének felsorolásakor a helyezési számot, a megye nevét és az elért pont-

számot közöljük. Ezek szerint: 1. Békés 1372, 2. Budapest és Pest 1291, 3. Hajdú-Bihar 1037, 4. Somogy 915, 5. Borsod 882, 6. Heves 583, 7. Komárom 331. Az első három helyezett az oklevél mellett pénzjutalomban részesült. Az első 10 000, a második 6000, a harmadik 4000 Ft-ot kap.

A kedvezményes segédeszközakciót azok a személyek kérhetik, akiknek a közös háztartásban élő, egyszemélyre eső jövedelme nem haladja meg a 4000 Ft-ot. Ezen érték lesz az összeghatár az idén és a jövő esztendőben is. A kedvezményes segédeszközök vásárlásánál a szövetség 1600 Ft-ot térít meg a tagtársaknak.

Szövetségünk megvásárol egy Texas 58 típusú számkalkulátort, amelyet olyan egyetemi hallgató használhat, aki kutatási számításoknál jól tudja alkalmazni. A készülék a szövetség tulajdonában marad.

A tanácskozás az elnök zárszavával ért véget.

Farsang után, nagybőjtben

Mire ez az írás megjelenik, már jócskán elveszti aktualitását, mert akkora már rég túl leszünk, nemcsak a farsangi vigasságokon, hanem a címben említett nagyböjtön is, amely fogalom ma már, talán csak az idősebb korosztály fülében cseng ismerősen. Szerencsére!

Az ifjabbak kedvéért csak néhány szót a nagyböjtről:

Amikor még az egyház nagyon szigorúan védte híveit „az ördög incselkedései" ellen, amibe a „táncnak vigalmai" is bennfoglaltattak, sok más egyéb mellett, abban az időben rendelt el az egyház szigorú és még szigorúbb böjti időszakokat, melyeknek tartama alatt tilos volt mindenféle hívságos világi mulatság mellett, még a húsevés is!

Eme szigorú önmegtartóztatási időszakok közül leghosszabb és legszigorúbb volt az ún. „nagyböjt", ami tartott hamvazószerdától húsvétig, vagyis több mint negyven napig!

Ezen idő alatt tilos volt táncolni, vigadni és bőségesen táplálkozni! Ellenben szabad volt: visszagondolni az elmúlt nagyszerű farsangi mulatságokra, csintalanságokra . . . És persze szabad volt sanyarú, „böjtös" arccal járni-kelni a búbafanyarodott világban . . . (Talán ezért mondják ma is a morcosarcú emberre, hogy: de „böjtös" képet vág!)

Nos, e sorok írója is eléggé „böjtös" hangulatban leledzett hónapokig . . . Erről ugyan nem illik beszámolni, mert laptudósítónál legfontosabb követelmény az, hogy még a számára nehéz helyzetekben is őrizze meg objektivitását. Sajnos azonban vannak olyan körülmények, mikor a legkeményebb vasakarattal se tudja kiiktatni az ember szubjektivitását! Miért? Hát épp azért, mert a tudósító is „csak" ember . . .!

A tudósító „böjti" hangulata már hónapokkal előbb kezdődött, akkor, amikor elterjedt házunkban a hír, hogy a debreceni Vakok Intézete, mint olyan megszűnik létezni és Szociális Otthon lesz. Nem hozott ez a hír egy csöpp lelkesedést sem az itt lakók körében. A hangulat keserű volt; és a szomorúság . . .

Mi lesz velünk? És miért? Mi már voltunk ám „kiemelt intézet" is, most meg egyszerre nem is leszünk? Még a látó emberek is nehezen tűrik idősebb korban a gyökeres változást, hát még a vakok! Féltünk attól, hogy elveszítjük megszokott, kedves nővéreinket . . . A letört tudósító erre csendesen elhallgatott, mert miért írja meg a lezajlott karácsonyi ünnepséget, a megszokott finom sültcsirke vacsorával, mikor már intézetünk sincs, vagyis nem lesz.

Ez a kegyetlen feszültség csak a február 12-én megtartott farsangi rendezvényen oldódott, mert ott tudtam meg a következőt:

1986. január 1-én valóban összevontak több szociális intézményt a Városi Tanács VB fennhatósága alatt. Az összevonás utáni új igazgatónk: dr. Bars ideggyógyász főorvos, helyettese: Tamáskó Sándor.

Az új címünk, nevünk olyan hosszú lett, hogy legalább három sort kitenne, de ezt fölöslegesnek tartom leírni, mert ránk szorosan csak a következő tartozik: Vakok és Gyengénlátók Szakosított Intézete vagyunk tehát és létezünk! Csak némileg más név alatt egzisztálunk.

No de minket nem is maga a név érdekel, mert nem a cím éltet és üdvözít, hanem maga a lényeg: az, hogy létezünk és van intézetünk továbbra is!

Ettől a csúnya stressztől szabadulva, ígérem, hogy továbbra is hűséges tudósítója maradok lapunknak, tudva azt, hogy a magunk otthonának életéről számolhatok be olvasóinknak.

A február 12-én megrendezett farsangi esten lemezhallgatással, fánkevéssel és tombolahúzással mulattuk át az időt kellemesen, de csak jelmez nélkül, civilben.

Szonda Klára

Életem értelme

Még világosban indultam el előző riportalanyom otthonából; mire Csongrád megyei Szervezetünk irodájához értem, már besötétedett. Akkor életemben először! — a szépen kivilágított Szeged városa látni engedte koraesti arcát...

A városi forgatag zaját magam mögött hagyva beléptem a helyiségbe. Az iroda már üres volt, hiszen a félfogadási idő elmúlt, de Suti Lajos, a megyei szervezet titkára hűségesen várt, mert még délben üzentem neki és megállapodtunk a találkozó időpontjában.

Meglepetésemre nem a Szeged városában és környékén élők őbetűs tájszólalásával beszélt, valószínűleg azért, mert nem olyan környezetben nőtt fel...

Sövényházán, a mai Ópusztaszeren született 1925-ben, de egy Csongrád megyei kisközségban Algyőn nevelkedett hétéves koráig, amikor is szülei halála miatt a szegedi vakok intézetébe került.

Szülei már hathónapos korában észre vették, hogy nem lát, ám állapotán mind a mai napig nem tudtak javítani az orvosok. Általános iskolai tanulmányait az intézetben fejezte be. Tanult kosárfonást, seprűkötést, az előbbiből mestervizsgát is tett 1947-ben. A következő évben megnősült, a gyengénlátó Nagy Veronikát vette el feleségül. Egy gyermekük van, aki most harminchat éves és családanya, közgazdasági technikumot végzett s a József Attila Tudományegyetemen pénzügyi előadóként dolgozik.

Suti Lajos és felesége Szeged belső városrészében lakik. Leányuk, vejük és tizenkét éves fiú unokájuk pedig a megyeszékhely egy fiatal lakónegyedében. Természetesen rendszeresen látogatják egymást.

Suti Lajos első munkahelye Szegeden, a Vakok Állami Intézetében volt, ahol a negyvenes évek végén három esztendeig ipari oktatóként dolgozott. Majd mikor az intézeten belüli munka megszűnt, a szegedi Kenderfonó Gyárba került szintén oktatóként, míg tavaly februárban, mint raktári csoportvezető vonult nyugdíjba. Ám ma már ismét dolgozik a nyugdíj mellett, a hétköznapokon délután kettőtől ötig a megyei szervezet helyiségében találhatják meg a sorstársak. Amíg a látássérültek ügyeit intézi, szintén nyugdíjas felesége (aki 28 évig volt telefonalközpont-kezelő, türelmesen várja odahaza).

Kitüntetései és elismerései közül a Kiváló Dolgozóit, a két miniszterit és a Braille Emlékérmet említette, melyek közül az utóbbira a legbüszkébb.

Ilyen röviden mondta el élete és munkássága történetét Suti Lajos, de amikor a sorozat címét tettem fel neki kérdésnek, hogy mindebből mi az, ami élete értelmét adja, emlékeiért már messzebbre nyúlt a múltba...

— Életem értelme természetesen a családom és a munkám, de hadd kezdjem, vagy inkább folytassam utóbbival.

Sok száz, vagy talán egy-két ezer embert tanítottam meg a kosárfonásra és seprűkötésre, sokakat a pontírásra. Több tanítványomról ma is tudom, hogy megállta helyét az életben, a szakmában. Ez csodálatos érzés. Igaz, idővel majd engem is elfelejtenek, de ha belegondolok, hogy a szakmatanítás révén kenyeret adtam az emberek kezébe, s ez biztos megélhetést, s akár az erre alapozott családteremtést is lehetővé tettem, akkor ez a sikerélmény, ami végig kísért életutamnak ezen a szakaszán, egyszerűen felbecsülhetetlen, felmérhetetlen jelentőségű számomra!...

— Mikor és hogyan került kapcsolatba a szövetséggel?

— A megyei szervezetek jogelődei az ötvenes években

kezdtek megalakulni, így nekem először kapcsolatom a vakügggyel az intézetben kezdődött. Nagyon szívesen emlékszem vissza dr. Bánó Miklósra, akivel később munkakapcsolatom is kialakult, mert a szövetség kiadványait, és a vakügyi segédeszközöket ő árusította. Elsőként az országban a szövetség délmagyarországi helyi csoportja alakult meg szegedi székhellyel 1949-ben. Nekem egyébként ezeregyszáztizenegyes a tagkönyvi számom, tehát elég régi. Az alapító, a fő szervező akkor még dr. Jákső László volt, s mert én mindig is szívügynek tekintettem a sorstársakkal való foglalkozást, a tagság beválasztott az intézőbizottságba. Ugyancsak szívesen emlékszem vissza Tóth Gyuri bácsira, a szövetség miniszteri biztosára és dr. Lukács Géza főtitkárra, akik lejártak hozzánk Szegedre a helyi csoporthoz, illetve a megyei szervezethez, s így rajtuk keresztül is élő kapcsolatom volt a szövetség központjával, s van ma is a mostani vezetőséggel — idézgetett a hőskor emlékeiből Suti Lajos, majd mindennapi életére, hivatali teendőire tereltem a szót. Elmondta, hogy nagyon szívesen jár Makóra, Hódmezővásárhelyre a körzeti csoportokhoz, az ottani sorstársak ügyes-bajos dolgaiba segíteni. Magánéletéről, hobbijairól elárulta még, hogy kedvenc szórakozása a magnózás, rádiózás, de szeret utazni is. Családjával volt már Törökországban, Lengyelországban, az NSZK-ban, Csehszlovákiában, Jugoszláviában, de olykor az intézeti ismerősökkel is utazgatott.

Legvégül pedig megismételte, megerősítette korábbi kijelentését, hogy nagyon sikeresnek érzi életét, amelynek pedig továbbra is a család, a munka, a sorstársakért való tenniakarás adja az értelmét!

ASZÓDI LÁSZLÓ ANTAL

Megindult a folyamatos munka!

Riport a Vakvezető-kutyaképző Iskoláról

A tavalyi év első felében sok személyi változás történt szövetségünk Vezetőkutya-képző Iskolájában. Az iskola vezetője és kiképzői cserélődtek, míg végre szeptembertől — okkal remélhetjük, hosszú időre — állandó gárda vette kézbe a „pórázt".

Szegedi István iskolavezető mellett két főállású kiképző: Marosvölgyi Anikó és e sorok szerény írója, egy teljes állású kisegítő: Marton Jánosné és egy négyórás kisegítő: Dávid Adrienne gondoskodik arról, jól képzett, ápolt kutyák vezessék ezután is a közlekedni velük szándékozókat.

Az iskola helyzetéről, önmagáról és munkatársairól, munkánkról és egyéb közérdekű kérdésekről igyekeztem faggatni az iskolavezető Szegedi Istvánt.

— Kérlek néhány szóban mutasd be magadat és munkatársaidat a VV olvasóinak!

— Magamról talán annyit, hogy 1985. július 15-én lettem villamos üzemmérnökből kutyakiképzőiskola-vezető. 7 éve foglalkozom sportszerű kutyakiképzéssel és tenyésztéssel. A MEOE Csepeli Kutyakiképző Iskolájában hétvégeken most is vezetem a kezdő kutyák tanfolyamát.

Otthon pedig, „Harlekin" nevű kennelemben a fehér színű, fekete pettyes dalmatákat tenyésztem. Így esik egybe a hobbym a munkámmal. Így van ez munkatársaimmal is, akik szintén már több éve foglalkoznak kutyakiképzéssel.

Anikó 4 éve, te Péter pedig 15 éve, amiből 9-et már hivatásos kutyásként töltöttél el.

Ugye jól tudom?

— Igen ez az igazság, de szóljunk pár szót a többi kollégáról is!

— Erzsike már „régi motoros" az iskolán, több éve az ő főztjétől híznak a kutyák — természetesen csak a megfelelő munkakondíció eléréséig.

Adrienne pedig délelőttönként nagy szorgalommal és szeretettel gondozza, ápolja őket.

A kiképzett kutyákat pedig, mielőtt az összeszoktatásra sor kerülne, „berepülő pilótánk" — Törőcsik Pali veszi kézbe, aki szintén vak, egy-két séta után hasznos tanácsokkal látja el a kiképzőket, hogy az adott kutya és leendő gazdája össz-

hangja érdekében milyen teendőket kell még elvégezni. S végül, de nem utolsó sorban említem Erikát, aki az iskola nem túl kiterjedt levelezését gépeli alkalmanként.

— Hogyan jut az iskola kiképezhető kutyákhoz?

— Ennek többféle módja van. Sokszor előfordul, hogy jószívű tenyésztők megajándékoznak bennünket 8—10 hetes kölyökkutyákkal. Ezeket mi köszönettel elfogadjuk és egyéves korukig nevelő gazdáknál helyezzük el, ahol ingergazdag környezetben fejlődhetnek. Ezután kerülnek az iskolára, ahol rövid idő alatt elválik, alkalmasak lesznek-e vezetőkutyának.

A másik megoldás: gondosan kiválasztott, kiegyensúlyozott, szilárd idegrendszerű, 1—2 éves kutyák vásárlása. Ez eredményesebb módszer, bár látszólag költségesebb, azonban hosszú távon ez a gazdaságosabb. Terveink szerint a jövőben a kutyautánpótlás megoldása többnyire ezzel a módszerrel történik majd.

Ennek keretében különböző fajtájú kutyák kiképzésbe vonását tervezzük. Így labrador retviverre, ír szetterre, aeirdale terrierre gondolunk, megfelelő anyagi háttér megteremtése esetén.

— A kiképzés tehát a kutya kb. 12 hónapos korában kezdődik. Mennyi idő szükséges a teljes kiképzéshez?

— Átlagosan 4—6 hónap alatt képezhető a „nyers" kutya vakvezetővé. Követelmény az alapvető fegyelmezettség, amelynek elérése után következik a konkrét vezetőmunka tanítása. Itt külön súllyal esik latba az életszerű szituációk kialakítása. Ebbe szorosan beletartozik a kiképzők megfelelő viselkedése: pontosan úgy kell viselkedniük, mintha nem látnának! A kutyát fokozatosan megismertetjük a különböző lehetséges akadályokkal a tanpálya és az utcai forgalom körülményei között. A fokozatosan nehezített tényezők biztosítják az ellenőrző vizsga eredményességét, ezt a kutya kiképzés végén kiképzőjével teljesíti.

— A kutyák tehát többszörös szűrés után vezethetnek?

— Háromszori vizsgálaton kell megfelelő eredménnyel átesniük a vezetőkutya-jelölteknek.

Az első a nagyon kritikus kiválasztás a kiképzésbe vonás előtt, a következő a szigorú ellenőrző vizsga a kiképzési időszak végén, s legvégül az együttes forgalombiztonsági vizsga a leendő gazdával az összeszoktatás után.

Kutya legyen mind a négy talpán tehát, amelyik az összes követelménynek jól megfelel.

— Ki kaphat vezető kutyát?

— Vakvezető kutyával való közlekedésre az gondoljon, aki vállalja a kutyatartással járó összes gondot. Tudni kell, hogy a kutya gondozást igényel, amely a gazda feladata.

Továbbá hajlandó a tanulásra! Meg kell tanulnia ugyanis a kynológia alapjait, a vezetőhám, a póráz kezelését, a fehérbot megfelelő használatát, a kutyával való közlekedés fortélyait.

— Beszéljünk tán arról, miben jelent segítséget a vezetőkutya, és mit várhatunk el tőle?

— A vezetőkutya a gondos, szakszerű kiképzés eredményeképpen az ismerős helyeken önálló tájékozódásra képes vakot óvja meg az útvonalon váratlanul felbukkanó akadályokba ütközésektől, segíti a közlekedést a járműveken, jelzi a botlást, elesést előidéző akadályokat.

Mindezek mellett társa — sőt sok esetben társasága — is vak gazdájának.

— Furcsán hangzik tán a kérdés, de azt hiszem minden látóban felmerül: — a sok gond mellett, amit a kutyatartás okoz, miért akarják mégis sokan, hogy vezetőkutyával járhassanak?

— Erre a legfrappánsabb választ egy vak adta, a „Vakon követnek" című filmben. Ott Ivancsó János miután fél évet közlekedett vezető kutyával, ezt mondta:

„— Nekem a kutya az önállóságot, a szabadságot jelenti. Mégegyszer a falhoz nem akarok visszakerülni!"

— Hogyan történik a kutyaigénylés?

— A szövetség által rendszeresített igénylőlapon nyújtható be az igény. Az Intéző Bizottság a rászorultság mértéke, a tartási lehetőségek szerint, valamint a nehezítő tényezők (súlyos betegség, egyéb testi fogyatékosság) az életkor figyelembevételével elbírálja és besorolja azokat egy 1980. óta érvényes és jól bevált pontrendszer alapján.

— Az életkor hogyan befolyásolja az igényjogosultságot?

— Az alsó korhatár kb. 16—17 év, amikor a vak fiatal már önállóan képes saját maga és a gondjaira bízott állat ellátására. Ugyanezek a szempontok határozzák meg a felső korhatárt is, hozzátéve még azt, hogy idősebb korban nehezebb a tanulás! Így véleményünk szerint kb. 55 éves kor a felső határ — első kutya esetén. Aki rutinosabb „kutyás", másképp kerül elbírálásra.

— Mennyi időt kell kutyára várni?

— Az iskola jelenlegi kapacitása évi 16 kutya kiadását teszi lehetővé. Jelenleg 30-an várnak kutyára, így könnyen kiszámítható, hogy 2 éven belül kutyához juthat az új igénylő.

— Hogyan kerül kapcsolatba a kutyaigénylő az őt majdan vezető kutyával?

— Az iskola vezetője a kiképzők segítségével, előzetesen megismerve a soronkövetkező leendő gazdák és a rendelkezésre álló kutyák karakterét, az összhang érdekében megfelelően társítja őket. Ezután kerül sor az ún. összeszoktatásra.

— Mit jelent ez?

— Két hetet kell eltölteni a VKI épületében, kényelmes vendégszobákban. Ezalatt meg kell tanulni a kutyával való közlekedés alapjait. Szert kell tenni némi kynológiai tudásanyagra, meg kell ismerni kutyáját, annak jellemét, jelzéseit, szükségleteit. Az összeszoktatás közlekedés biztonsági vizsgával fejeződik be, amely ha eredményes, a kutyát az új gazda örökös használatba kapja egy igazolvány kíséretében, amely a kutyára vonatkozó különböző kedvezményekre jogosít.

— Melyek ezek?

— Közértbe, üzletekbe, vendéglátó helyekre, orvosi rendelőbe stb. a kutya bevihető. Járművön is külön szabályok vonatkoznak rá.

— Előfordul, hogy vak házaspár igényel kutyát. Lehetséges-e, hogy egyszerre két személyt vezessen a kutya?

— A kutya kiképzése ezt nem teszi lehetővé. Még az is nehézségbe ütközik, hogy felváltva vezesse őket, a kutya falkaszelleméből adódóan.

— Építkezés nyomai látszanak az iskolán. Mi készül?

— Az elöregedett, egészségtelenné vált kennel helyett épül új. A kutyák így állategészségügyileg is megfelelőbb, kényelmesebb, — s ami emberi szempontból is fontos — esztétikusabb körülmények közé kerülnek.

— Mikorra épül fel az új kennel?

— Ha a kivitelezők az eddigi kényelmes tempót felgyorsítják, ebben az évben készen lehet.

— Befejezésül távolabbi terveinkről tájékoztassuk néhány szóval a kedves olvasót!

— Mindenek előtt szeretnénk az elkövetkező években mind a mennyiségi, mind a minőségi igényeket maximálisan kielégíteni. Emellett módszereink állandó tökéletesítésével, önképzéssel és a külföldi példák megismerésével, hasznosításával, célunk, magas szinten képzett kutyákat Európa-hírű iskolából kiadni!

VASTELEKI PÉTER

KISS JÁNOS

A láz

Ismerőseink között bizonyára akad olyan, akinek, ha egyet köhög, vagy kettőt tüsszent, máris magasra szökik a láza. Másoknál viszont ez csak egészen ritkán, szinte kivételesen fordul elő. Vajon mi okozza az ilyen egyéni különbségeket.

A testhőmérséklet kisebb-nagyobb emelkedését gyakran a kimerítő fizikai munkával, fáradtsággal, idegességgel hozzák összefüggésbe. Megalapozott-e az efféle magyarázat?

A magas láz — sokak szerint — a betegség súlyosságát jelzi.

Valóban így van-e? Lehet-e valaki láztalanul is komoly beteg?

IZGALOMBAN A HŐKÖZPONT

Az egészséges ember testhőmérséklete a külső környezettől függetlenül gyakorlatilag ingadozást mutat, ami a hőtermelés és a hőleadás mindenkori egyensúlyának az eredménye. A hőtermelés az izmokban, valamint a belső szervekben zajló égési, oxidációs folyamatok következménye, a hőleadás pedig sugárzás, vezetés és párologtatás útján történik — nagyrészt a bőrfelületen keresztül. A kettő összehangolását az idegrendszer végzi. A köztiagy hőközpontja részben közvetlenül érzékeny a rajta átfolyó vér hőmérsékletére, részben reflexkapcsolatban áll a szervezet belsejében

Törődjünk többet egészségünkkel!

elszórtan elhelyezkedő hőérzékelő idegvégződésekkel, az úgynevezett termoreceptorokkal. „Hideg jelzésre" a központ olyan utasítást ad, amelynek eredményeként a bőr alatti erek összehúzódnak, a testfelület őrzi a hőt, az izmokban pedig ugyanakkor fokozódik az égés.

„Meleg jelzésre" ezzel szemben vérbővé válik, kipirul a bőr, megindul a verítékezés, meggyorsul a hőleadás.

A láz, illetve a hőemelkedés gyakorlatilag mindig a hőközpont izgalmának a következménye. A szabályozás ilyenkor egy magasabb szintre áll be, azaz magasabb szervezeti hőmérséklet mellett valósul meg a hőtermelés és a hővesztés egyensúlya.

Az idegrendszeri központ izgalmát legtöbbször bizonyos lázkeltő vegyi anyagok váltják ki. Elsősorban a fertőző betegségek kórokozói, a vírusok és a baktériumok tartalmaznak ilyeneket. Régóta ismeretes, hogy elölt baktériumokkal, baktériumkivonatokkal, illetve tenyészetek szürleteivel elő lehet idézni lázat. Élő kórokozók támadásakor pedig rendszerint a szervezetben is keletkeznek lázkeltő anyagok. Képződésük részben a fehérvérsejtek mozgósításával, illetve szétesésével kapcsolatos, részben az egyéb típusú védekezési reakciókkal függ össze. Ezek a „belső lázkeltők" szintén hozzájárulnak a fertőző betegséget kísérő lázhoz, befolyásolják annak mértékét és módosíthatják időbeli alakulását.

A szervezetet nemcsak baktériumok és vírusok késztethetik védekezésre, hanem bármilyen más nagy molekulájú (többnyire fehérje természetű) idegen anyag behatolása is. A heves túlérzékenységi (allergiás) reakciókat ugyancsak gyakran kíséri a testhőmérséklet kisebb-nagyobb emelkedése. Előfordul továbbá az is — igaz, az említetteknél jóval ritkábban —, hogy maga az immunrendszer betegszik meg és tévesen védekezik saját szervei, szövetei, sejtjei ellen. A makacs, nehezen befolyásolható és vissza-visszatérő láz néha egy ilyen kóros immunreakció egyetlen kezdeti tünete lehet.

Égésnél, roncsolásnál sérüléseknél, súlyos vérkeringési zavar okozta szövetelhalásnál, sejtszétesésnél sokszor az elhalt sejtekből szabadulnak fel lázkeltők.

A testhőmérséklet emelkedése tehát ez utóbbi esetekben sem feltétlenül a fertőzés jele.

Elképzelhető végül a láznak olyan formája is, ami nem vegyi anyagok (külső és belső lázkeltők) közvetítésével jön létre, hanem egészen más úton keletkezik. Koponyasérüléseknél és agyvérzésnél például közvetlen mechanikus inger érheti a hőközpontot, s emiatt állhat be magasabb szintre a hőszabályozás.

Kiderült tehát, hogy a nagy fizikai megterhelés, a fáradtság, a kimerültség egyáltalán nem szerepel a lehetséges okok között. Aki meleg, párás környezetben, tartósan nehéz munkát végez, annak megemelkedik ugyan a testhőmérséklete, de ilyenkor nem lázról, hanem hőpangásról van szó. Ez esetben a hőközpont jól működik, a szabályozás ép, csak az idegrendszeri utasítás végrehajtása ütközik átmenetileg nehézségekbe. Ezt az is bizonyítja, hogy a munka befejezése és a fülledt helyiség elhagyása után rövid időn belül kialakul az egyensúly, a hőmérő ismét normál értéket mutat. A pihenés időszakában észlelt hőemelkedést vagy lázat tehát már nem lehet egyszerűen a fáradtság számlájára írni, annak — minden valószínűség szerint — egyéb oka van!

A VEGETATÍV IDEGRENDSZER ZAVARA

Kissé másképpen áll a helyzet az úgynevezett idegkimerültséggel. Az akarattól független, úgynevezett vegetatív idegrendszer működészavara ugyanis kétségtelenül hat a hőközpontra. Ezért ingatag idegrendszerű egyéneknél — akik többnyire pirulásra vagy elsápadásra, verítékezésre, erős

szívdobogásérzésre, esetleg ájulásra is hajlamosak — a szorongás, az izgalom, a lelki megterhelés időnként valóban okozhat néhány tizedfokos hőemelkedést.

A 38 °C-ot elérő, illetve meghaladó láz azonban már aligha magyarázható „idegi alapon". (Az orvosok persze a hőemelkedés megítélésénél óvatosak és csak más ok kizárása után szokták azt idegrendszeri zavar jeleként elkönyvelni.)

Egyes betegségek hirtelen magasra szökő lázzal kezdődnek, amit rendszerint hidegrázás vezet be. Máskor a testhőmérséklet csak lassan, fokozatosan emelkedik, ami legfeljebb enyhe borzongásérzéssel jár. Mindkét esetben arról van szó, hogy a bőrön keresztül csökken a hőleadás, miközben növekszik a szervezet hőtermelése. Amikor azután az egyensúly — egy magasabb szinten — újra helyreáll, akkor a hidegrázás, a borzongás megszűnik, a bőr kipirul, a test egyre jobban átmelegszik. Az égési folyamatok felgyorsulása miatt szaporabbá válik a pulzus, ezen kívül pedig fáradtság, bágyadtság és kisebb-nagyobb mértékű izomgyengeség lép fel.

Az emberi test tehát általában megérzi a lázat, sőt — a bőr tapintása, valamint a pulzusszám alapján — gyakran a láz magasságát is elég jól meg lehet becsülni. Mégsem szabad kizárólag ezekre a közvetett jelekre hagyatkozni. A lázmérés minden tartósabb közérzetzavar — nátha, torokfájás, köhögés, hányinger, szédülés, gyengeség, hasi panasz stb. — esetén alapvető fontosságú. Az általa nyújtott számszerű információra az orvosnak is feltétlenül szüksége van részben a pontos diagnózis felállításához, részben a kórlefolyás, az esetleges szövődmények, illetve a gyógyulás megbízható megítélése érdekében.

ÁLLAPOTJELZŐ

Amilyen hiba a lázzal egyszerűen nem törődni, vagy azt tévesen a fáradtság, a kimerültség jeleként elkönyvelni, ugyanolyan helytelen túlbecsülni a jelentőségét.

A testhőmérséklet emelkedése ugyanis nem azonos fogalom magával a betegséggel. csupán egyik lényeges és gyakori tünete jónéhány megbetegedésnek. Számos enyhébb vagy súlyosabb egészségkárosodás ismeretes azonban — például a magas vérnyomás, az érszűkület, a szívelégtelenség, az epekő, a gyomorfekély stb. — amelynél ez a tünet teljesen hiányzik, a kivizsgálás és a szakszerű kezelés mégis nagyon indokolt. Ha tehát valaki nem érzi jól magát, akkor — legyen bár láztalan — feltétlenül orvoshoz kell fordulnia.

A láz — az elmondottak értelmében — elsősorban a fertőzéses eredetű, gyulladásos természetű betegségekre jellemző. Mértéke azonban ilyenkor sem jelzi egyértelműen az állapot súlyosságát. A kórokozókkal bejutó lázkeltő anyagok mennyiségén és minőségén kívül ugyanis a szervezet védekezési reakciójának hevességétől, valamint a hőközpont érzékenységétől is függ, az hogy a testhőmérséklet adott esetben milyen magasra emelkedik. A gyermekeknek többnyire könnyen felszökik a lázuk, időseknél viszont — a reakciókészség általános csökkenése miatt — gyakran zajlanak le fertőző betegségek csupán hőemelkedéssel vagy akár anélkül. Ezen kívül valóban létezik egy bizonyos egyéni hajlam is.

A lázas megbetegedések gyógyításánál ma már — ha csak lehet — az ok kezelésére törekszünk, ami részben a kórokozó baktériumok ellen irányul, részben a túl heves gyulladásos reakció fékezését célozza. A lázcsillapítás emellett — tulajdonképpen csak az egyik kellemetlen tünet megszüntetését, illetve mérséklését jelenti.

A régi, hagyományos módszer, a mellkasra helyezett hűvös borogatás, a keresztkötés — különösen gyermekek magas lázkiugrása esetén — ma is kitűnő eredménnyel alkalmazható. A lázcsökkentő gyógyszerek a hőközpont működését befolyásolják, mérséklik annak ingerületi állapotát, így a hőszabályozás ismét alacsonyabb szintre áll be.

Nagy részüknek egyúttal fájdalomcsillapító és némi nyugtató hatása is van.

Enyhe lefolyású vírusfertőzéseknél — náthánál, meghűlésnél —, amikor csupán néhány tized fokos hőemelkedés jelentkezik, lázcsillapítóra általában nincs szükség. Egyes adatok szerint a kissé magasabb testhőmérséklet ilyen esetben talán még előnyös is, mert fokozza a fehérvérsejtek aktivitását, serkenti az ellenanyag-termelést és csökkenti a kórokozók megbetegítő erejét. A magas lázat viszont — eredetétől függetlenül — feltétlenül csillapítani kell. Az ugyanis már erősen megterheli a szívet, hajszolja a vérkeringést, az anyagcsere fokozásán keresztül emészti a szervezet erőtartalékait, tehát önmagában is veszélyes.

Bach vetélkedő a szövetség székházában

Lélegzetelállító pillanatoknak voltak tanúi azok a zenebarátok, akik 1985. december 14-én, szombaton délután a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének budapesti székházába látogattak. Itt zajlott le az országos Bach-vetélkedő. A zeneszerző-géniusz születésének háromszázadik évfordulójára versenyt hirdetett a zenei szakosztály, a hangzó anyagot a résztvevők magnókazettán, még a nyár folyamán megkapták. A háromkazettás részletes életrajz (Zelinka Tamás összeállítása), a 72 zenei szemelvény (Németh Tamás válogatása — Pap István stúdiófelvétele), — óriási feladatot jelentett a felkészülőknek. Ismerve a „vállalkozás" merészségét, — érthető izgalommal vártam a versenyt.

Ünnepélyes hosszú asztal előtt ült a zsüri. Előtte félkaréjban tíz asztalt helyeztek el 3—3 székkel a résztvevők számára. Sorsolás után helyezkedett el a tíz csapat. Balról jobb felé indult a játékvezető Zelinka Tamás, bemutatva, kik ülnek a versengés színhelyén.

A zsüri tagjai nevében Németh Tamás, a zenei szakosztály elnöke mondott rövid bevezetőt, köszöntötte a megjelent dr. Bódi Istvánt, a szövetség főtitkárát, valamint a drukkoló csapatokat, minden kedves érdeklődőt. Ismertette a versenyfeltételeket, elmondotta a pontozás, az értékelés mikéntjét. A „pontozóbizottság" — Seres Gáborné kulturális főelőadó és Németh Tamás két gimnazista gyermeke táblára írta a csapatokat, ezen belül az 1., 2., 3, számú versenyzőt is, így a csapat és az egyéni teljesítmények végig összehasonlíthatók és jól követhetők voltak.

Az izgalom a tetőfokra hágott, még össze-összedugta fejét Varró Attila és Németh Tamás, utolsó utasításokat adtak a pontozóknak és a játékot vezető Zelinka Tamásnak. Majd elhangzott a jelenlévő, és a Hi-Fi tornyot kezelő Pap István felé a vezényszó: „Zene indul!" A teremben felhangzó Bach muzsika gyönyörűsége elfeledtette a verseny izgalmát. Mindenkit hatalmába kerített a III. Brandenburgi verseny pompázatos 3. tétele, a szétáradó, minden porcikánkat megbizseregtető zene.

Az esetleges aggódók pedig — a játékvezető Zelinka Tamás kedves, közvetlen és pergően szellemes játékstílusától — megnyugodhattak.

Az első kérdéscsoport: életrajzi adatok ismeretére vonatkozott. Pár másodpercnyi várakozás után, csak úgy rajzottak a jó válaszok. Az egyéni versenyzés csoportversennyé alakult olymódon, hogy az esetleges nehéz kérdést a játékos csoporton belül — alacsonyabb pontszámért — tovább passzolhatta. Így az egyéni pontokon belül hamarosan differenciálódás keletkezett.

Második versenyfeladatként zenei részletek hangzottak el. A játékosnak a zenét kellett meghatároznia teljes pontossággal. Pl. Bach Goldberg variációból az Áriát hallottuk.

Bizony leesett az állam a csodálkozástól, hogy olyan biztonsággal találják el a pontos válaszokat. Jó irányban igazolódott Németh Tamás aggodalma, illetve még nagyobb bizodalma: ha a feladatok nagyok és örömére valók — szinte önmaga fölé nő az ember. Nagy örömmel nyugtáztam a pontos és jó válaszokat-hallgatván a csodálatos zenei részleteket.

A pontozók szorgalmasan rótták a táblára a számokat, Zelinka Tamás cikkázott az asztalok között, ahol a jó hangulat egyre fokozódott. A zsüri csak egy-egy alkalommal kívánt belekérdezési jogával élni. Néha nehezítettek, néha könnyítettek egy kissé, hogy az igazságosság érvényesüljön, és a verseny tisztaságát megóvják.

Harmadik feladatként életrajzi adatokból vizsgáztak a játékosok, az imént bejátszott zenei részletekhez elméleti, stílusismereti kérdéseket is kaptak. A feszültség nőttönnőtt.

Negyedik fordulóként: zenejátszásból — mű-felismerés következett. A zsüri úgy gondolta, hogy az eddig fej-fej mellett küzdő csapatok, most távolodnak el pontszámban egymástól. Node tévedett! Döbbenetes módon a részletekből is, — mit részlet!: zenei morzsa! — azonnal felismerték az idézeteket. A dolgot nehezítette, hogy a szemelvényeket nem a művek elejéről válogat-

ták, sőt nem is a legjellemzőbb részletek lettek bejátszva. Félelmetes biztonsággal találtak el az E-dúr francia szvit tánctételeinek eldugott kis motívumaiból, illetve metrumából, vagy karakteréből a jó választ. Megemlítésre méltó a Reformációs kantáta idézete — amit szinte hihetetlen bravúr volt felismerni — ezúton is gratulálok a megfejtőnek!

A játékvezető Zelinka Tamás egy ízben papírján el is keveredett, oly sebesen és pontosan követték egymást a bravúros válaszok. Pontozás ide-oda, holtverseny alakult ki. Pótkérdések és pótzenék bejátszására is sor került, hogy érdemben történjék az EREDMÉNYHIRDETÉS!

A zsüri és a közönség megtapsolta a résztvevő 10 csapatot, köztük a Nyíregyházáról, Szegedről, Kecskemétről ideutazókat, a Vakok Iskolájának jól szereplő diákcsapatát.

Közös kiértékelés után a következő sorrend alakult ki:

1. Kecskemét háromtagú együttese: Hencz András, Horváth Sándor, Kovács József.

Oklevelet és fejenként 700 Ft pénzjutalmat nyert.

2. A Vakok Általános Iskolájának tagjai: Hegedűs István, Magyar Csaba és Zsolnai László tanulók, fejenként 500 Ft boldog tulajdonosai.

3. díjat, oklevelet és fejenként 300 Ft jutalmat a Landini Együttesből alakult csapat tagjai: Kovács Pál, Kovács Pálné és Remes András nyertek.

Kiemelkedő egyéni teljesítményéért külön díjat: 500 Ft pénzjutalmat és fergeteges tapsot Mészárosné Papp Erika nyert. Megjegyzendő, hogy az 1982-es Kodály műveltségi versenyen hasonló elismerésben részesült. Szívből gratulálunk kimagasló tudásához.

A díjak átadása után Zelinka Tamás egy kedves indiai történettel búcsúzott, mely történet a zenélés örök és boldogító erejéről szólott. S hogy az ünnepélyes zárszavak után rövid hangversenyre is sor került, az a szervezők körültekintését dícséri. Mi lehet méltóbb befejezése egy ilyen komoly versengésnek s lehet-e a feszültség levezetésének szebb módja, mint hogy a Mester művei ott „élőben" is megszólalnak. Magyar Csaba Bach kétszólamú inventiojával, Lakatos Tamás zenetanár egy Wohltemperiertes Klavier preludiumával és fugájával tisztelgett Bach géniusza előtt. Barna Mária a Geistliche LIEDER-ből énekelt négy korált stílusos zongorakísérettel. Németh Tamás a XIV. kerületi Zeneiskola művésztanárai közül meghívta Szokolay Ádámot, aki egy fuvola szóló szonátát adott elő mély ihletettséggel, Pleszkán Mariann pedig a d-moll csellópartita preludiumát játszotta. S hogy együttes is szerepeljen, zárószámként a zeneiskola tíztagú „fuvolazenekara" a h-moll szvit közismert Badinerijét játszotta vastapsot aratva, ráadásként és karácsonyi ajándékképen Csajkovszkij Diótörő-balettjéből hallottunk egy brilliáns részletet.

A jól szervezett műsor és Seresné zárszavai után jólesett a meghívás egy kis kötetlen beszélgetésre terített asztal mellett, süteménnyel, üdítővel kedveskedett a szövetség.

A csípős estében ahogy hazafelé mendegéltem telve Bach zenéjének és a versenynek emlékfoszlányaival, azon kaptam rajta magam: mosolygok. A troli megállóban várakozva vissza kellett csempésznem magam a valós világba. Sokan őrizzük ily módon e nap emlékét.

KÁRPÁTI TÜNDE

Délutáni hangverseny

Alig félévvel a Landini Együttes fellépése után újabb nagyszerű zenei produkciónak tapsolhattunk Debrecenben. Ezúttal a Berindán László Zenekar adott színvonalas műsort a Művelődési Központ Pódium Termében.

A tavaszi szép élményekre emlékezve igen nagy számban jelentek meg sorstársaink, mintegy kétszázan, október 27-én a hangversenyen. A közönséget most sem érte csalódás. Változatos, tartalmas programot állított össze a zenekar. Időben is, témában is nagy területet fogott át a műsor. A barokk szerzőktől egészen Brahmsig ívelt a közismert, könnyen érthető, dallamos zeneszámok sora. Nemcsak maga a zenekar mutatta be tudását, hanem néhány szólista is fellépett egy-egy énekszámmal (Barna Mária, Varga Pál).

A zenekar nagyon ügyesen oldotta meg a műsoron belüli meglehetősen szokatlan és gyökeres témaváltást a klasszikus zenéről a magyar nótára és cigánydalra. Brahms egyik magyar tánca után egy Bihari-

-verbunk következett átmenetként a programzáró nótablokkhoz. Itt a szólisták is új oldalukról mutatkoztak be. Hogy maximálisan sikerült elkerülni a programban a törést, bizonyítja, hogy a közönség azonnal ráhangolódott az új stílusra. A kitörő tapsvihar volt ennek legbiztosabb jele. Barna Mária és Varga Pál után Köteles György előadásában cigánydalok hangzottak fel zárószámként.

Volt azonban egy másik körülmény, amely viszont tényleg törést okozott. A zenekarral együtt eljött ugyanis a Pasztorek Színjátszó Csoport néhány tagja. Egy magánszámot és egy jelenetet adtak elő műsor közben. Nos, ezekkel volt éppen a probléma.

Nem vonom kétségbe, hogy ez a színjátszó csoport sokra képes. Ezt bizonyította is a szereplők néhány felvillanása. Egészében véve azonban műsorszámaik nem voltak kellőképpen sem kidolgozva, sem begyakorolva. Színvonalban elmaradtak a zenekar teljesítménye mögött. De — és ez talán még zavaróbb volt — témában és hangulatban sem illettek a műsorba. Sokkal jobb lett volna például néhány a zeneszámokhoz időben is közelebb álló klasszikus vers, esetleg prózarészlet. Meggyőződésem, hogy a szereplők elé ez sem állított volna leküzdhetetlen akadályt.

Mindazon által most is szép és maradandó élményekkel hagytuk el a termet. Örömmel vettük a műsorközlő ígéretét, hogy a jövőben is szívesen eleget tesznek meghívásunknak és újra ellátogatnak hozzánk. Reméljük, még sok szép és kellemes órát fognak nekünk szerezni.

PÁLFI FERENC

VAK KÖLTŐK VERSEI **RÁCZ LILLA**

Nézz vissza angyal

(Thomas Wolfe regényének olvasásakor)

Egy kő, egy falevél, egy kapu,
— lásd — én is csak azt
keresném,
s mindazt, mi régen elmerült
már,
idézni, hívni szeretném.
A kapuk előttem ásítva,
kongva sorra bezárnak,
s a száműzetésbe nem kísér
más,
csak néma árnyak.
Milyen biztos volt az az öl,
amelyből jöttünk,
s védtelen, meztelen lélekkel
ide a földre kerültünk.
— Lásd — bele a zárt szívekbe
— mint te — én sem láttam,
apám, testvérem szívét
nem ismertem, sosem
találtam.
S útközben mi minden
hullott el
a földi útvesztőkön,
mert hiába fénylenek csillagok
ott fenn, az égi mezőkön.
Itt, szavak nélkül emlékezve,
az elvesztett utat keressük;
egy kőről, egy falevélről
talán egyszer mégis
felismerjük.
Talán lesz mégis egyszer kapu,
mely kinyílik előttem . . .
Hol? Mikor? Merre?
Térj vissza szélsiratta szellem.

VARGA E. KATALIN

Átszállóhely

Tér: sínek közt félig-munka
feltörő,
cselekvésképtelen ösztönökkel.
Tömeg: feketelyukak a világűr
ben
fényükkel visszafojtva
más röppályára térnek.
Pénz: „Hatér' az illatos művirá
got!"
Vásár: Bemocskol a példakép
árus!
Röhögés: Tovanyúlunk az ár
ral.
És fölöttünk
forradalmár apák
munkában kövesült
ökle szorosra rándul.

ASZÓDI LÁSZLÓ ANTAL

VAK SZERZŐK ELBESZÉLÉSEI

Sakkparti visszalépéssel

Hogy milyen sakkparti az, amelyikben az egyik fél menetközben visszalép? Hát sosem tartottam korrekt dolognak az ilyesmit. Ám nemcsak a sakkal voltam így, hanem a nagybetűs élet minden területén betartottam ezt az önmagamnak, önmagam által előírt szabályt. Nem mentem vissza az asszonyhoz, de barátnőimhez sem, ha egyszer már szakítottunk. Véletlen találkozásainkat nem ünnepeltük meg ágyban, a régi szép időkre emlékezve, mint azt annyi modernnek mondott filmben látni. Értelmetlen lett volna lerombolni az idő és a távolság megszépítette illúziómat. Nem szerettem találkozni a múltammal, annak ellenére, hogy nem volt mit takargatnom idegenek, de magam előtt sem. De gyermekkoromban is szorongva gondoltam az öregségre, az azzal párosuló gyengeségre, kiszolgáltatottságra, a céltalan semmit tevő, semmit érő vegetálásra.

Szerencsére életem első három évtizedében gyorsan felejtettem azt, ami béklyóként húzott volna vissza, alig ismertem fel, valakit a régiek közül. Így a felismerés hiánya eleve nem hozhatta elő a rossz emlékeket, s kevésbé tűnt föl nekem, hogy milyen lassan haladok előre, milyen gyorsan fogy a vége nem ismert időm.

Tehát ilyen és ehhez hasonló indokok miatt nem látogattam vissza rég munkahelyeimre sem. Dolgozni mégkevésbé vágytam vissza a régi emberek, eszközök, körülmények közé, a múlt időbe.

Ilyen gyakorlat és meggyőződés szerint éltem le az első harminc évemet. És mégis visszaléptem. Mert muszáj volt. Vissza kellett lépnem arról az útról, amely a semmibe vezetett, mert nem láttam a végét. Igaz, magam választottam az utat, senkit nem okolhatok emiatt, de magam jöttem rá arra is, hogy hátrálnom kell, ha újra jó starttal akarok indulni.

Hát visszakerültem egyik volt cégemhez, az íróasztal mellől az ütött-kopott, rozsdás üzembe, a régi kollégák, cimborák, ellenségek, az abbamaradt ismerkedések és gyűlölködések közé. Több pénzt, gyorsabb szakmai előmenetelt, külföldi kiküldetést reméltem.

Nem volt könnyű otthagyni a tiszta, világos és csendes irodát, a nagyszerű kollektívát a bajtársias szellemmel, a szép egyenruhát, az önálló munkakört. Igaz, óriási volt a felelősség, kevés a pénz, alig akadt néhány perc pihenő idő. Mégis szerettem azt a munkát, ha nem is vált volna soha hivatásommá.

Megfáradtam. Kicsit pihenni, anyagilag helyre rázódni, és sokat tanulni akartam. Persze az igazsághoz tartozik az is, hogy egyszerre két vasat tartottam a tűzben. Még az irodista koromban elkezdett iskolát nem hagytam abba, ugyanakkor már lélekben készültem az új iskolára. Meg sem fordult a fejemben, hogy egy harmadik iskolát is végig kell járnom, mégpedig az „új" munkahelyemen. Azt hiszem, itt tanultam a legtöbbet, s itt kaptam a legkeményebb leckéket...

A felszerelésem két hétig tartott, ami arról tanúskodott, hogy az adminisztráció kétszer olyan lassú, mint volt két évtizeddel korábban. Pedig hatalmas számítógépet is vásároltak, de úgylátszik azt nem használták, vagy ha igen, akkor nagyon rosszul. De lehet, hogy egyszerűen nem nőttek fel a fejlett számítástechnikához, a gépesített adminisztrációhoz az emberek.

Az öreg Puskás mindjárt azzal fogadott köszönés helyett az öltözőben, hogy na megmondtam, te nem tudsz meglenni a vállalat nélkül. S ezt olyan maró, fájdalmat okozó gúnnyal mondta, hogy legszívesebben leköptem volna. Ezzel a kijelentésével magával és a hozzá hasonlókkal egy kalap alá vett engemet is. Nagyon rosszul esett ez a fogadtatás és véleménynyilvánítás, de mit volt mit tenni, le kellett nyelnem a békát. Magamban még jó darabig füstölögtem, hogy majd megmutatom én, milyen jól megleszek néhány év múlva

a vállalat nélkül, de korai lett volna terveimről beszélni.

Volt főnökeim megdöbbentek láttomra, egyikük-másikuk mélyen zavarba jött, akiknek személyes problémája akadt velem korábban. De nem törődtem velük különösebben. Ők igyekeztek elkerülni a velem való találkozásokat, nyilván, mert rossz volt a lelkiismeretük. Szerencsére nem sok vizet zavartak, mert nem az ő beosztottjuk lettem ismét, csupán a telephely volt azonos, az új munkakörömhöz nem volt közük. Később arra is gondoltam, hogy tulajdonképpen jelenlegi főnökeim eszköze lettem, egy számomra ismeretlen sérelem tromfolásaként, hogy íme, nektek nem kellett ez az ember, mi még is alkalmaztuk, hát nyilván bennetek volt a hiba, amiért nem tudtátok megtartani őt, mármint engem.

Szóval felvettem a munkát. Bár csak az osztályvezetőnek mondtam el, hogy íróasztal mellől jöttem vissza, mindenki tudta mire megérkeztem a telephelyre. Persze nem biztos, hogy a nagyfőnök híresztelte el, sokkal inkább valószínű, hogy valamelyik régi kollégám, akivel irodista koromban találkoztam, s eldicsekedtem neki, hogy milyen jó helyen vagyok.

Hogy irodista voltam, sajnos már az első napon éreztették velem a rangidős szakik, de egyáltalán mindenki, aki nekem az újoncnak dirigálhatott. És ugyan ki ne tehette volna meg, a megtért tékozló fiúval? Még ha nem is közvetlenül az ő kollégájuk voltam valamikor, de hát ez a kis telephely egy nagy családnak számított, ha mégoly rossz családnak is.

Az első munkanapon az első feladatom az volt, hogy kétszáz literes hordókat kellett, vagy kétszázat az udvar egyik végéből a másikba gurgatnom. Nem tudtam milyen anyag van bennük, gyúlékony, vagy robbanékony, vagy mérgező. Nem mondták, én meg nem kérdeztem, mert tudtam, hogy mire megy ki a játék. Meg akartak ijeszteni a sok melóval. Gondolták, ha mindjárt az első alkalommal jól meghajtanak, talán már másnap ki is lépek, hiszen könnyű fizikai munkáról volt szó felvételem előtt.

Nem mondom, rosszul esett, hogy tizenéves tanoncként bánnak velem, akit minden hülyeségbe be lehet ugrasztani, meg lehet rettenteni, hogy aztán sírva szaladjon panaszkodni a főnöknek.

Persze túlságosan nem lepett meg bemutatkozásuk. De azért belül háborogtam egy ideig, amikor láttam a hordók alatt felhalmozódott szemétből, hogy ott legalább egy éve nem takarítottak. Vagyis lehet, hogy ezt az átrámolást kizárólag az én „tiszteletemre" találták ki az öregek. Na mindegy, csinálni kellett. Nem tiltakozhattam már az első percekben.

És ahogy haladtam a munkával, jól elfoglaltam magam és gondolataimat, majd nemsokára már nevetgéltem magamban, arra gondolva, hogy ezeknek fogalmuk sincs arról, hogy én milyen mocskos, és embertelenül nehéz fizikai munkákat végeztem már életemben. Aligha sejtették, hogy én ezen a téren milyen edzett vagyok már, s nem is álmodhatták, mennyire eltökéltem, hogy végig megyek azon az új úton, amin elindultam. Végül már alig bírtam magammal jó kedvemben, még fütyörésztem is időnként, hadd kenődjön el gúnyos mosolyra görbült szájuk.

Tapasztalt róka voltam én már. Szépen beosztottam magamnak a tenni valót az egész tizenhat órás műszakra. Nem tagadom, kicsit kimelegedtem, elfáradtam a dolog végefelé, de mi volt ez ahhoz a roppant idegfeszültséghez képest, amit az íróasztal mellett kellett kiállnom két naponként 12 órában!

Aztán jött két nap szabad után a második munkanap. Vagy tíz évvel volt fiatalabb nálam a kolléga, akit főnökömnek neveztek ki fölém. Első tényked ése az volt, hogy kijelentette, ivás, nőzés, csavargás, alvás nincs, és már is lássak neki kitakarítani a kezelőszintet, a pincét, a padlást, és a nagy udvart.

Hát bizony fönn akadt a szemem a meglepetéstől. Igaz, ajándék csomagot nem vártam tele szép szóval, de azért illett volna az utasítások után hozzá tenni, hogy kérem. De nem tette hozzá.

A seprű kopott volt, a felmosórongy percek alatt zsebkendőnyire zsugorodott a durva kövezeten, a pincében hőség és bűz fogadott, ott sem takarítottak legalább egy éven át, s az udvaron, a hordók régi helyét leszámítva, ahol már

rendet teremtettem, teherautónyi szemetet szedtem össze és cipeltem a gyűjtőhelyre.

Ez a kizárólag nekem, testre szabott, kitalált meló komolyan sértette önérzetemet. Nem szóltam semmit, némán végeztem a dolgom, de a „kisfőnök" érezte, hogy legszívesebben beletaposnám a betonba. Ideges is volt nagyon. Zavarta, hogy sokkal fiatalabb, gyengébb testfelépítésű nálam, és mégis parancsokat kell osztogatnia. De hát őt is az az egy cél vezette, amiről akkor még csak azt gondoltam, hogy a szokásos ijesztgetés akar lenni. Megfogadtam magamban, hogy bármennyi munkát kapok is, nem panaszkodom, nem szólok egy szót sem. De amikor eljött a műszakváltás ideje, és újabb emberekkel ismerkedtem meg, s faggattak, hogy ízlik a meló, nem tudtam megállni, hogy el ne mondjam sérelmeimet. Igaz, nem panaszkodtam, inkább dicsekedtem, hogy mennyi mindent megcsináltam az elmúlt két munkanap alatt.

Az új emberek nevettek is rajtam, meg szidták is előző főnökeimet, Bandi bácsit és Kareszt. Mit tehettem, megvontam a vállamat, nevettem egyet, s elköszöntem tőlük.

Harmadik munkanapom Karesszel folytatódott. Nemigen változott hozzám való jósága. Ő viszont egyre idegesebb lett, legalább 10 óráig egyfolytában ugyanazt az újságoldalt „olvasta". Állandóan vörös volt a feje a visszafojtott indulattól, rágta a bajuszát, s ha véletlenül találkozott tekintetünk, szégyellősen elkapta az övét rólam. Messziről látszott, hogy bűntudata van, hogy röstelkedik amiatt amit velem csinál, de hát a főnöki tekintélyt mindenáron ki akarta vívni azzal, hogy érzékelteti velem, ilyen ő, ha szigorú!

Mondhatom jókat mulattam magamban a szerencsétlen kölyök kínlódásán, ami meglátszhatott rajtam, mert egyre ingerültebb lett, végül kiszaladt az udvarra. Vagyis elhagyta közvetlen munkahelyét, a krakkoló üzemet, s lefeküdt egy halom deszkára. Holott éppen ő volt az aki megtiltotta nekem a csavargást és az alvást más egyebekkel együtt. Amikor pedig Karesz megivott egy deci pálinkát és egy üveg sört ebédidőben, nagyon nehezteltem rá következetlensége miatt.

Nem bírtuk egymást. Karesz lehet, hogy ezért is csavargott el mindig a krakkolóból. Volt, hogy egész órára magamra hagyott az ismeretlen és veszélyes gépekkel, kizárólag az automatikára bízva mindent. Először az ilyesmi kezdett idegesíteni. Majd műszakváltásonként a két találkozó csoport pletykálkodása döbbentett meg. Előbb Bandi bácsi, majd Karesz kezdett el zaftos történeteket mesélni a másik műszakokban dolgozók képességeiről, szakmai baklövéseiről. Később személyeskedéssé fajultak a dolgok, kisebb viharok törtek ki műszakváltáskor, s a művezető ajtaján mind gyakrabban kopogtattak be az egymás bejelentő kollégák.

Én jobbára csak külső szemlélő maradtam ezekben az undorító összecsapásokban, s ha véleményemet kérdezték, arra hivatkoztam, hogy újonc vagyok, s még nem volt elég időm bárkit is kiismerni. Fokról fokra jöttem rá, hogy mire is megy ez a kis piszkos háborúsdi. A nyugdíjasok tőlem az új embertől, meg az utánam jövőktől féltették külön keresetüket, a fix dolgozók pedig lecsappant túlóráik miatt fújtak rám és egy másik új emberre. A másik új ember közel volt már a nyugdíjhoz. Kilépettel jött, elhanyagolt külsővel, erős testszagot árasztott magából. Manci néni fintorogva húzódott el a közeléből, s mindjárt megjegyezte, biztosan a piától bűzlik ennyire.

Másodszor már nem találkoztam az öreggel. Kiderült, második munkanapján az egyik kisfőnök megszondáztatta, valami kevés nyoma volt az előző napi iddogálásának. Rövid úton megszabadultak a túlóragyilkostól. Már csak én voltam útban, az az idegen, aki felborította régi jó, megszokott világuk nyugalmát s anyagi javadalmazásaik addigi ütemét.

Csakhogy a véletlen, vagy inkább a melldöngetés mögé rejtett szakmai bizonytalanság elterelte rólam a közfigyelmet.

Melles (így csúfolták a melldöngető szakit) egyszerre három krakkolóra nyitotta rá a nitrogénvezeték szelepeit, úgy, hogy a főelzáróval szabályozta a gázáramlást. Legalább is ő

azt hitte, hogy a nitrogénszelephez nyúlt, pedig az amit benyitott a készülékeken, s a főelzáró is a hidrogénvezetéké volt! Az automatikát sem kapcsolta be, pedig tudta, hogy egyszerre csak egy készüléket szabad indítani, éspedig a biztonsági berendezések üzembe helyezésével párhuzamosan. De ő meg akarta takarítani a készülékenkénti rohangálást, vagyis egyszerűen lustaságból választotta ezt az egyszerűbb megoldást. Holott nem volt megerőltető a munka, hiszen jóformán csak abból állt, hogy szelepeket kellett megfelelő időközönként nyitni-zárni.

A detonáció nem volt nagy, mert az egész üzem szerencséjére a karbantartás után még nem voltak meghúzva a robbanóajtót rögzítő csavarok. Ám a leröpülő fedél így is elszakított egy gőzvezetéket. A nagynyomású kétszáz fok körüli vízgőz keretestül dobta ki az udvarra a legközelebbi ablakot, s pillanatok alatt forró, tejfehér fellegek borították el a kinn tartózkodó embereket.

Óriási ribillió támadt. Műhelyekből, irodákból rémült alakok rohantak ki a gyárudvarra, egyenest bele a forró gőzbe, ahol ráadásul közéjük repült a következő leszakadt robbanóajtó. Ekkor már egy hidrogénvezeték is lángolt fekete koromtengerrel takarva el az épületet és környékét. A pánikba esett emberek nem látták, nem hallották egymást, de összeütköztek, sokan elestek, néhányan talpra sem tudtak állni.

A helyi vezérkar természetesen azonnal összeszaladt, valamelyik főnök bekapcsolta a szirénát, aminek hangja arra szolgált volna, hogy a telep minden dolgozóját riassza, s megértesse velük, hogy azonnal el kell hagyni valamennyi munkahelyet, s magát a gyárat is. De csak a krakkolóból és közvetlen környezetében levő műhelyekből tódultak ki az emberek, előbb az udvarra, majd a portára, ahol az értetlenkedő rendészt felborítva kitörtek, s odakinn is futottak jó messzire, a biztonságba.

A távolabbi épületekből, az ablakaival ellenkező irányba néző helyiségekből alig jött elő egy-két kíváncsiskodó. Talán lökhajtásos repülőgép hangrobbanásának vélték a durranást, vagy nem is nagyon hallották a zárt ajtókon, ablakokon keresztül?

A villanyszerelőknél egy kis tanonc megjegyezte ugyan, hogy baj lehet, mert nagyon szól a sziréna, biztosan tűz van valahol. Mestere, az önkéntes tűzoltó azonban leintette, mondván, hogy nem lehet tűz, mert akkor szaggatott sziréna szólna, ugyanis őket ilyen jelzéssel szokták riasztani. Meg aztán biztos, hogy telefonon is leadnák az önkénteseknek a riasztást. De lehet, hogy csak próbariadót tartanak valamelyik üzemrész dolgozóinak, mert ezt minden évben legalább egyszer megcsinálják. Csak akkor riadt meg a villanyszerelő és önkéntes tűzoltó is, amikor a harmadik detonáció megremegtette még a padlót is a lábuk alatt. A robbanófedelet később a tűzoltók és más műszakiak nyolcszáz méterrel távolabb találták meg, egy elhagyott grundon. Ez az ajtó az előírások szerint le volt rendesen csavarozva karbantartás végeztével. Természetesen csak annyira, hogy túlnyomás esetén elszakadjanak a csavarok, s a szabaddá váló nyíláson át kiáramolhasson a gáz, s ne vesse szét az egész tornyot.

A robbanássorozat nem okozott nagy károkat, mert a tetőzet könnyűszerkezetes volt, csupa üvegfelülettel, éppen azért, hogy balesetnél ne legyenek erős falak, amik a lefolytás révén erősítették volna a detonáció hatását. Másnapra már helyre is állították a károkat, ami főleg ablak üvegezéséből állt, és a sérült vezetékek kicseréléséből. A krakkoló belső újra festését későbbre halasztották. Sérülés sem történt, úgy, hogy végül is szerencsésnek mondhatta magát Melles. Először fegyelmit akartak neki adni, de megúszta egy írásos figyelmeztetéssel.

Amikor tudomást szereztem erről az enyhe dorgálásról, nem akartam hinni a fülemnek(!). Csak jóval később értettem meg, hogy miért úszhatta meg ilyen könnyen a baleset következményeit.

A nagyfokú, és számomra teljességében érthetetlen szakmai féltékenységet mint említettem már, az első napokban tapasztaltam, de, hogy ennyire veszélyessé tud fajulni, azt nem hittem volna. Az az elmúlt hónapok során kivilágosodott bennem, hogy ezektől az emberektől soha sem fogom eltanulni a szakma gyakorlati részét, iskolába pedig jószerével csak a papírért kell bejárnom. A végbizonyítvány hoz majd egy kis fizetés emelést, de attól még nem fogom tudni biztonságosan kezelni a tornyokat. Hiányoltam egy előzetes házi tanfolyamot, munkaköri vagy technológiai leírást, és egy minden részletre kiterjedő helyiismeretet adó magyarázatot a főnökök részéről, vagy legalább egy részletes vázrajzot az összes berendezésről, a legkisebb szelepektől, a legutolsó szivattyúig. De mert az öreg szakik ahányan voltak, annyiféleképpen magyarázták el, hogy mi hol van, hogyan és miért kell azt úgy használni ahogyan kell, hogy fölvetődött bennem egy újabb gyanú. Lehet, hogy szándékosan magyarázzák félre a dolgokat, vagy ami még elképesztőbb gondolat, hogy nincsenek teljes egészében tisztában azzal, amiért a fizetésüket kapják. Utóbbi elképzelésem saját magam számára s kissé ijesztő volt, de az idő múlásával, tapasztalataim gyarapodásával egyre inkább ez vált meggyőződésemmé.

Mert amikor naponta bejártam a krakkoló minden helyiségét, elindulva onnan, ahol a különböző vezetékek és csövek belépnek, egészen a szivattyúkon, sűrítőkön, kompresszorokon át a tornyokig, bebizonyosodott iszonyú sejtésem. Ezeket az embereket nemhogy hiányosan, hanem tudatosan csak részlegesen képezték ki, legalábbis helyiismeretből. Mert valamilyen apróságot mindenki másként tudott, s nem egy tapasztalt munkatársam arcára rajzolt pírt a szégyenkezés, amikor bebizonyítottam, hogy amit magyarázott, az nem lehetséges, mert utána jártam.

Amikor pedig a művezető kiigazította két emberke téves elképzelését egy szakmai kérdésben, már teljes bizonyossággal hittem, hogy a helyi vezetés részéről szándékos a dolgozók butaságban tartása. Ezt úgy találtam ki, hogy amikor a művezető annak a másik kettőnek magyarázott, és én oda szemtelenkedtem hozzájuk, majd megölt tekintetével. Amikor meg rákérdeztem a rajzra, amit ott csinált sebtiben, nem válaszolt, egyszerűen levegőnek nézett, vagy ha mégsem, akkor a gyűlölet sütött tekintetéből. Akkor, egyszer és mindenkorra megértettem, hogy miért van szükség erre a roppant veszélyes, de hasznos butaságban tartásra. A képlet egyszerű: 23 emberre hat főnök jutott, három adminisztrátor, és két egyéb kisegítő tevékenységet folytató kollegina. Ennek a sok nem dolgozó embernek pedig lépten-nyomon bizonyítania kellett hasznosságát, azt, hogy nélkülözhetetlenek, mert a tanult szakmunkások nem képesek megbirkózni a bonyolult technológiai követelményekkel(!).

Ezek az emberek úgy érezték, hogy nekik állandóan bizonyítaniuk kell pótolhatatlanságukat, s a melósok alkalmatlanságát. Vagyis így indokolták a nagy inproduktív létszám szükségességét.

Amikor pedig bejelentettem, hogy a legrövidebb időn belül meg akarom szerezni a szakképesítést, ahogy abban megállapodtam belépésem előtt az osztályvezetővel, állítom, hogy megrettent a művezető. Lehet, hogy azt képzelte máris a helyére pályázok? Attól félt, hogy hamarosan többet tudok majd nálánál, vagy legalább annyit mint ő maga? Csakis ez lehet a magyarázata annak, hogy az iskolai jelentkezési lapomat kézhez vétel után három héttel továbbították csak a vállalat központjába.

Hát szóval ilyen nehéz volt a kezdet az új munkahelyemen. Aggályaim, félelmeim ma is vannak, hogy ugyan mire vihetem ilyen körülmények között, de most már nem lépek vissza mégegyszer! Elindultam az új úton, s ha ez nehezebbnek is tűnik most a kezdet kezdetén, tudom helyesen döntöttem. Megfontoltan, határozottan fogok lépkedni az új sakkpartiban . . .

Adalékok a családtörténet kutatásából

Cikkemben először a családdal kapcsolatos néhány mai és régebbi nézetet ismertetek, majd a középkor-végi magyar polgári családdal foglalkozom, végezetül néhány mondat a magyar parasztcsaládokról és a feltáratlan kérdésekről.

A család napjainkban tudományos viták és publikációk középpontjában áll. Helyt kapnak a család felbomlását helyeslő nézetek, de szó esik a családi élet reneszánszáról is. A magyar nyelv értelmező szótára családnak tekinti a szülőket, gyermekeket és — esetleg — a nagyszülőket. Van a szónak egy tágabb jelentése is. Jelentheti a nemzetséget, rokonságot, dinasztiát. A hangsúly az első, szűkebb jelentésben mindenképpen vérségi, házassági kapcsolaton és az együttlakáson van. Más a helyzet a XVI—XVII. századi Angliában. Itt családon általában a rokonságot értették. Az együttlakás nem kritérium. A mi 1893-as Pallas lexikonunkban a vérségi, házassági kötelék van a hangsúly, megjegyzi azonban, hogy a cselédséget is a családhoz szokás sorolni. Le Play a kis családot az ipari forradalom és Code Napóleon következményének tartja. Az ipari forradalom előtti időszakra a törzscsalád jellemző. Ez azt jelenti, hogy a család az általa ősi jogon birtokolt földön, házban élt a családfő paternalista uralma alatt. A kifejlett törzscsalád két házaspárból állt: A szülőkből és legidősebb házas fiúkból. A legidősebb fiú mindig apja foglalkozását folytatta, fiatal korától részt vett a családi üzem vezetésében. A fiatalabb testvéreket pénzzel elégítették ki. Új családot alapíthattak, de ha nem volt szerencséjük, visszatérhettek a családfő paternalista hatalma alá, itt védelmet találtak. A fentiekkel teljesen ellentétes következtetésre jutottak 1969-ben, Cambridgeben egy húsz történészt számláló kollokviumon. Laslett fejtette ki nézeteit. Alább ismertetendő véleményét plébániai összeírásokkal igazolta. A középkorban a család 4—6 főből állt. Az együttlakó személyek alkották a háztartásokat. A család a szülőkből és gyermekeikből állt. Ezt nevezi Laslett magcsaládnak. Ahol az előbb említetteken kívül esetleg oldalágiak vagy mások is éltek, családi magú háztartásnak nevezi. Laslett érdeme, hogy leszámolt a családdal kapcsolatos „mítoszokkal". Bírálói néhány komoly kifogást emelnek nézetei ellen. Vizsgálható-e a család állapotában? Beszéljünk a családról, mint folyamatról! Egy család az idők során lehet törzscsalád, majd magcsalád és ismét törzscsalád. Ellenfelei azt is szemére vetik, hogy a család vizsgálatakor kevés szempontot vesz figyelembe: vérségi kötelék, együttlakás, reprodukció. Ők ezzel szemben a multifunkcionális családról beszélnek. Ide tartozik: A termelés, fogyasztás, a gyermekek szocializációja.

Ránk maradt két népességösszeírás Kassa I. városnegyedéből, 1549-ből és 1554-ből. Ezek az összeírások a családtagok létszáma tekintetében Laslett nézeteit igazolják. Az egy háztartásban levő személyek száma kb. 6 fő. Gyermekével élő magányos szülő is csak kettő van. A családok rövid ideig állnak fenn, bomlékonyak és létszámuk kicsi.

Mik a családnagyság növekedésének korlátai? Elsősorban a magas halandóság. A halandóság oka annak, hogy a családok bomlékonyak. Két jellemző adat a halandóságra: Pozsonyban — 1439 és 1513 között — a házingatlanok átlagosan négyszer cseréltek gazdát a halandóság miatt. A másik adat: 80 apa halálát 115 gyermek élte meg. A családok bomlékonysága miatt viszonylag későn alakultak ki *polgárságunk körében* a családnevek (XVII. század). A család nagyságát befolyásolta még a családnak a város gazdaságában és társadalmában elfoglalt helye. A kérdéssel alább még részletesebben foglalkozom. Előbb azonban szólnom kell a bomlékony családdal kapcsolatban a „házasságok európai rendszeréről". E témával Hajnal János foglalkozott részletesen. Ez a rendszer a Szentpétervár—Kronstadt vonaltól nyugatra terjedt el. Lényege: A házasulandó felek közti korkülönbség viszonylag nagy (10 év). Rendszerint a nő a fiatalabb. A férfiak átlag életkora magas. A házasság időtartama

ebből kifolyólag nemigen több 20—25 évnél. A házasság végefelé az egyik fél (rendszerint a férfi) túl van termékeny periódusán. A házaspár optimális esetben két gyermeket ha felnevel. Ötnél több nem is igen születik, az előbb vázolt okokból kifolyólag. A halandóság miatt sok férfi házasságkötés előtt meghal. Itt szólok a folytatólagos poligámia rendszeréről. A házasulandó férfiak és nők aránya nem határozza meg azoknak a számát, akik életükben legalább egyszer házasságot köthettek, ugyanis az özvegyek újra házasodhattak. Ez biztosította a lányok számára, hogy legalább egyszer férjhez mehettek. Egyes céhek elő is írták a folytatólagos poligámiát. Gazdag céhmesterek özvegyeit szívesen vették el az önállósuló legények. Ez az elméleti modell nagyjából megegyezik a két összeírásból kikövetkeztethető kassai állapotokkal.

Fentebb szóltam a családok mérete és a társadalomban elfoglalt helyük közti összefüggésről. Érdemes megvizsgálni ilyen szempontból a többször városi esküdteknek választottak háztartási létszámát. Kassán a legnagyobb létszámú háztartás 24 főből állt. Egy példa van a 22 fősre is. 13 fős már nagynak számított. Volt Kassán egy, a többi polgártól világosan elkülönülő réteg, ők a főtér nyugati házsorán laktak. Alföldi városokból származtak, marhakereskedéssel foglalkoztak. A marhával való kereskedésnél szükség volt a nagyszámú férfi munkaerejére. Ezért ezek a polgárok társulásokat hoztak létre (fivérségeket). Ilyen fivérségeket alakított Kassán a Pap és a Palló család. Általában a 6 fős háztartás volt jellemző, a háztartások nagysága közt nagyon éles különbség nem volt.

Szólnom kell a polgári örökösödés rendjéről és a „házasság európai rendszerével" való kapcsolatáról. Minden örökösödési rendnek az a célja, hogy az utódok számára megfelelő életkörülményeket biztosítson. Európában két eltérő rendszer működött egymás mellett. Egyik a kedvezményező római rendszer, másik az egyenlően osztó germán rendszer. Az előbbi a nagy, az utóbbi a kiscsaládi forma elterjedését segítette. Polgárságunk a germán rendszert követte. 4 forrásból tanulmányozhatjuk az örökösödés kérdését. Ezek: a budai jog, a szepesi és erdélyi szászjog, valamint a kolozsvári traktátus. A polgárságnál házasság esetén a férfi és a nő vagyona teljesen egybeolvadt. A férfi halálakor a fele vagyon az özvegyé, a másik fele a gyermekeké (budai és szepesi jog). Az erdélyi szász jog és a kolozsvári traktátus kimondja, hogy ha a nő marad özvegyen, a vagyon kétharmada illeti. Ezt a különbséget a traktátus egy irracionális érvvel indokolja: „az férfiú méltóságosabb". Itt valószínűleg arról van szó, hogy a nő házasságba hozott vagyona kisebb volt, mint a férfié. A kolozsvári traktátus ismeri az oldalági osztozást. Lemenők hiányában a vagyon nem a szülőkre, hanem az oldalágiakra száll. A kolozsvári polgárság szoros kapcsolatban állt a megyei nemességgel és az alföldi városok marhakereskedőivel. Ez az örökösödési rend e két hatásra alakulhatott ki. Polgárságunk körében a postmortem (halál utáni) örökösödés mellett szokás volt a premortem (halál előtti) részkiadás is. Ez leginkább a férjhez menendő leányokat érintette. A premortem részkiadás és a postmortem osztozás között sokszor 20 év is eltelt. Különösen a szászok körében volt népszerű a kényszerű visszahozás. Azok a testvérek, akik kaptak premortem részt, visszatették a vagyonhoz és újra felosztották az egészet. Így sokszor az a testvér járt rosszul, aki a postmortem osztáskor még otthon élt és nem kapott premortem részt, mert a többiek a premortem részt befektették vállalkozásokba, kamatából meggazdagodtak, visszatenni pedig csak az eredeti tőkét kellett. A polgárság szeme előtt a vagyon együtt-tartásának célja lebegett vagy legalábbis nem akarták szétaprózni. Ez úgy volt lehetséges, ha kevés gyermek született, erre volt jó a fentebb ismertetett házassági rend. Ez a házassági rendszer azért is alakult ki, mert általános volt a postmortem osztozás, a fiúknak várniuk kellett a szülők haláláig, hogy pénzhez jussanak és önállósuljanak.

Röviden szólok a polgári szokásokról, életformáról. Ahhoz, hogy valaki városi polgár legyen, afféle erkölcsi bizonyítványra volt szükség, amelyet a bevándorló szülővárosa állított ki, arról, hogy az illető tisztességes származású, becsületes

ember. Majd esküt kellett tennie. Polgár csak városi házzal bíró, nős ember lehetett. Volt arra lehetőség, hogy két kezest állítson, hogy egy éven belül háza lesz a városban. Itt jegyzem meg, hogy a családok nem voltak képesek a reprodukcióra, gyakori volt a bevándorlás. Városi polgárságunk erősen túltáplált volt. Az egy főre jutó húsadag napi 170—200 gramm volt. Ez a helyzet a kenyéradagokkal is. Ami a zöldséget illeti, főleg a káposzta fogyott. Gyakori volt a dőzsölés, céhöszejövetel. Ezeket az összejöveteleket gyakran korlátozni kellett. Lakodalomra 12 főnél többet nem lehetett hívni. A közösség nem tűrte, hogy valaki erejét háza nagyságával fitogtassa, ezért nem lehetett egész telkeket egymásbaépíteni, rajta palotányi házakat emelni. Mai értelemben vett magánélete senkinek sem volt (külön szoba). Az egész élet nyilvánosan zajlott. A városi tanács sokszor hajnali háromkor ült össze. Fürdőszoba a leggazdagabb házban sem volt. A városban nyilvános fürdőt használtak. A XV. századtól szinte minden házban volt dunna, néha paplan is.

A témával kapcsolatos néhány kérdés, probléma. Kérdés, hogy városainkban volt-e mesterséges születésszabályozás? A prostitúció és a szexuális aberráció kérdése feltáratlan. Mennyire természetellenes, hogy erejük teljében levő férfiak éltek házasságon kívül? Mik voltak ennek a szexuális következményei? Összefüggés kereshető az elfojtások rendszere és a protestáns aszkézis között abban az értelemben, ahogy Weber vizsgálja a kérdést A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme c. munkájában.

Néhány szó a parasztcsaládokról. A magyar parasztcsalád szervezetével leginkább az etnográfusok foglalkoztak. A történészeket a jobbágy családok nagysága, a jobbágytelek aprózódása szempontjából érdekelte. Veress Éva végezte el a sárospataki uradalom 1648. évi urbáriumának elemzését, ebből emeltek ki néhány gondolatot.

Az urbárium csak a férfiakat írja össze. Az urbáriumból nem derül ki mindig, hogy az együttélők milyen kapcsolatban vannak egymással. Nőkről csak akkor szól az összeírás, ha családfenntartók vagy relicták (özvegyek). 3 csoportra oszthatjuk a jobbágyokat az összeírás alapján.

1. csoport: „egy kenyéren élők". Sokan laknak együtt. Amennyire következtetni lehet az urbáriumból, testvérek. Nem minden esetben derül ki, nős vagy nőtlen emberekről van-e szó. Sokszor él velük magányos szülő is.

2. csoport: Tipikus magyar paraszti családszervezet. Szülőkkel élő gyermekek, unokák. A gyermekeket az urbáriumban a filii (fiai) szóval jelölték. A filii rovatban vannak az unokák is feltüntetve. Nem lehet tudni, mikor van szó a fiúkról és mikor az unokákról. Ha sokan szerepelnek e rovatban, akkor valószínű, hogy egy részük unoka.

3. csoport: Ide tartoznak a hozzátartozók nélkül gazdálkodók: ők vannak a legkevesebben. Ez a csoport társadalmilag igen vegyes összetételű. Beletartoznak: A magányos relicták, egyedülálló férfiak, házastársuktól elhagyottak.

Az urbáriumból nem kapunk információt a jobbágyok életkoráról. Esetleg a széljegyzetben találunk megjegyzéseket, ezek is leginkább arról szólnak, hogy az összeírtak öregek.

A sárospataki uradalom falvait 3 gazdasági csoportra oszthatjuk.

1. csoport: Az Abaúj, zempléni, borsodi borvidék. Itt a jobbágyok kétharmad része nem rendelkezik igásállattal.

2. csoport: Az e vidékhez észak felől kapcsolódó szántóterület. Itt az egy háztartásra jutó igásállatok száma átlagosan 4.

3. csoport: A beregi, nyírségi vidék egy része. Itt sok a zsellér, a magányosan gazdálkodó.

A fentiekből következik, hogy az állatállomány egyáltalán nem határozza meg a család anyagi helyzetét. A borvidéken fölösleges lenne az igásállattartás. A háztartások létszáma azzal is összefüggésben van, hogy a 3 terület melyikén él a család. A nagycsaládi forma leginkább a szántógazdaság területén terjedt el. A zsellérek rendszerint magányosan gazdálkodtak. Általában a borvidéken is kiscsaládi forma terjedt el.

Bódi Emese

GÖRGÉNYI MIKLÓS

A megújult hanglemez

II. rész: A fejlődés néhány mozzanata

ÚT A HIGH FIDELITY FELÉ

Kezdetben a lemezeket nem elektromos úton, hanem teljesen mechanikus eszközökkel vágták: az énekes beleénekelt egy nagy tölcsérbe, melynek az volt a feladata, hogy összegyűjtse a hangokat és egy membránhoz vezesse, mely azután átadta a rezgést a vágótűnek. Nem kell lenézni ezt a rendszert, mert egyrészt zseniális találmány volt, másrészt fülünk is ezen az elven épül fel.

Anyám, aki csaknem egyszerre született a hanglemezzel, gyakran mesélte, milyen áhítattal hallgatták ezeket a felvételeket, pedig a valóságos zenei élményhez nem hasonlítottak jobban, mint a magazinban olvasható beszámoló a valóban átélt afrikai vadászathoz.

A felvételeken igen nagy volt a zaj; szakkifejezéssel, rossz volt a jel-zaj viszony. Az átviteli sáv szűk és hézagos volt, azaz kevés volt a mély és a magas hang, bizonyos frekvenciák túlzottan, mások egyáltalán nem hallatszottak; más szavakkal, baj volt a linearitással, és óriási volt a torzítás. A hangerőváltozásokat (dinamika) úgy kellett kivédeni, hogy az énekes hol közelebb lépett a felvevőhöz, hol távolabb. A zajokat, a torzítást minden egyes lejátszás tovább fokozta: 100 g súlyú vagy még nehezebb lejátszófejek nehezedtek a lemezekre a mai 1—2 g-mal szemben. (Bármennyire furcsa is, a lejátszás ma is árt a lemezeinknek.)

Az elektroncsövet, az elektromosjelek erősítésére szolgáló eszközt 1906-ban találták fel, de az óriási javulást jelentő elektromos hanglemezvágás csak a 20-as évek második felében terjedt el. Az énekes ekkor már mikrofonba énekelt és a hangokat tetszés szerint lehetett erősíteni, bár hosszú ideig egyetlen mikrofonnal készültek a felvételek.

A sokszorosítási eljárás kiindulópontját jelentő „mester" felvételt direkt (közvetlenül) vágták; ez alatt azt kell érteni, hogy nem készült „piszkozati példány", a zene rögtön a lemezre került, tehát viszonylag „kevés szem volt az átviteli láncban". Addig ismételgették a felvételt, míg jó nem lett.

A következő nagy lépést a műanyagszalagos magnók elterjedésekor tették: a zenét először szalagra vették és csak a kifogástalannak ítélt szalagról készítették el a lemezvágást. Ezzel azonban egy újabb szem került az átviteli láncba.

Szinte ugyanebben az időben mutatták be az első hosszan játszó, kezdetben mikrobarázdásnak nevezett és 1954 óta nálunk is terjedő, ma is általánosan használt hanglemezt.

Különösebb megrázkódtatás nélkül vettük tudomásul az 1958-ban született és nálunk inkább a 60-as évektől terjedő hi-fi sztereó hangvisszaadást. A Németországban kidolgozott térhatású „műfej" (kunstkopf) rendszert vagy az Amerikában elég népszerű quadrofon szisztémát meg tudomásul sem vettük.

Érdemes megemlíteni azonban, hogy 76-ban újra feltalálták a spanyolviaszt, ismét vágtak hanglemezeket direkt módon úgy, ahogyan az a magnók megjelenése előtt mindig is történt. Mivel egy „mester"-ről csak kevés másolat készíthető, ezek a lemezek a sokszorosába kerültek a hagyományosnak. (Itt tehát az átviteli lánc szemeinek a csökkentéséről volt szó, egy zajforrás kiiktatásáról.)

Az 50-es évektől volt a lemezeknek vetélytársa is, az amatőrmagnó. Ez is analóg eszköz, minden előnyeivel és hibájával.

A hanglemezek egyre jobbak lettek. Persze az előállító és lejátszó eszközök évről évre fejlődtek.

Emlékszem azonban, hogy öt évvel ezelőtt még külföldön is hiába kerestem „digitális felvételről vágott" hanglemezt, az üzletekben nem is tudták, mit akarok. Időközben ugyanis a magnó is gyökeresen megváltozott: 1978-ban megszületett a digitális magnetofon.

DIGITÁLIS HANGRÖGZÍTÉS

Láttuk az előbbiekben, hogy a vágótű valóságos hullámvo-

nalakat rajzol a lemezre és az analóg magnók által a szalagra rajzolt jelek jellege is hasonlónak tűnnék — ha látni lehetne őket. De nem csak így lehet a hangot rögzíteni, hanem „digitalizálás" — szörnyen csúnya szó! — szemjegyes feldolgozás, felbontás útján is. Ez úgy történik, hogy a mikrofon által analóg elektromos áramingadozássá alakított hangrezgéseken másodpercenként több tízezer mérést végeznek (ez a mintavételezés). A mért érték mérőszámát (tehát minden másodpercben több tízezer adatot) hosszú-hosszú számsor formájában rögzítik a magnószalagon. A magnófej a szalagra mikroszkópikus „mágneses pöttyöket" rak és ez már többé nem emlékeztet a hanghullám formájára.

A visszaalakítás megértéséhez képzeljük el, hogy valaki úgy rajzol meg egy bonyolult görbe vonalat, hogy a papírra először felhord egy csomó pontot, majd e pontokat törésmentes vonallal összeköti. Visszajátszáskor a számok a feldolgozó egységbe kerülnek, ami — mi más lenne?! — egy mikroprocesszor, és ez azután úgy vezérli a hangkeltő áramkört, hogy a hang folyamatos, ne szakaszos legyen.

Ahová viszont a számítógép „beteszi a lábát", ott — ebben biztosak lehetünk — megjelenik a 2-alapú, ún. bináris számrendszer is. Ezt azért szeretik ezek a meglehetősen egyszerű észjárású, de roppant gyors gépek, mert csak két számjegyet kell használni: az 1-est és a 0-t. Képzeljük el úgy, hogy az 1-es számjegynek megfelel egy bizonyos kis mágneses pötty a szalagon, a 0-nak pedig egy ettől eltérő kis pötty. Visszajátszáskor a magnó csak azokat a mágneses foltokat, jeleket veszi figyelembe, melyek megfelelnek az egyik vagy a másik pöttynek — és ez az a körülmény, mely a digitális felvételeket gyakorlatilag teljesen immunissá teszi a zavarok, a nem oda tartozó jelek iránt. Bármennyit fejlődtek is az analóg magnók, bármilyen zseniális is pl. a Dolby-féle zajcsökkentő áramkör, a digitális magnó nagyságrendi változást hozott és az ilyen felvételről vágott hanglemez lényegesen „zajszegényebb". Az első ilyen, SLPD-jelű Hungaroton lemez Csajkovszkij „Vonós szerenád"-ja volt. (Hungaroton SLPD—12 357, 1981.)

Talán nem lesz meglepő, hogy a digitális eljárás kifinomításához az űrkutatás és a haditechnikai kutatás adta a hajtó erőt, és a hasznos és zavaró jelek biztonságos szétválogatásának ez a lehetősége eredményezte, hogy a Szaturnusztól fényképet küldjön egy űrhajó a Földre — ez a kép is digitális felbontással érkezett. Ebből talán megsejtheti az olvasó a dolog technikai színvonalát, az eljárás használhatóságát.

Mindazonáltal az SLPD hanglemez csak „öszvér" — digitális „mester"-ről vágott analóg lemez, a lejátszást, letapogatást még mindig ugyanaz, a tűvel, karral dolgozó mechanikus rendszer végzi.

BACSIK LÁSZLÓ

Magnósoknak - magnóról

A legutóbbi írások témája a hangszórók és hangszóródobozok voltak és leginkább a mély hangok sugárzása. Ennek a tartománynak az átvitele kritikus, és az általam említett megoldások csak kis hányadát mutatták a témának. Egyértelmű megoldásnak egyiket sem nevezhetjük, a hangátvitelnek ma is a hangszóró a legtisztázatlanabb, legmegoldatlanabb része és a legnagyobb varázslások a mélysugárzókkal történnek. (Ez a „varázslás" szó néhány megoldásnál nem is nagyon túlzó.)

Még szerencse, hogy a mély hangok gyakorlatilag gömb alakban terjednek, nem irányítottan és nem verődnek vissza sima felületekről, mint a magasabb tartománybeliek. Ezért, ha zenét hallgatunk, a mély hangok miatt nem kell egy hangszóró előtti, ideális helyhez szegeződnünk. A hangszóró elhelyezéséről azért jó tudni, hogy ha a hangfalat sarokba tesszük vagy a padlóra, akusztikai okok miatt a mélysugárzás növekszik, egy kiegyenlítetten szóló sugárzó hangja döngővé, dübörgően mélyemelővé válhat. És ha erős mély hangokra vágyunk, gondoljunk arra is, hogy az ablaküvegek, szekrényajtók, üvegcsillárok és más, rezgésre hajlamos berendezési tárgyak egy bizonyos hangerőn felül átvehetik a sugárzott hang rezgését, amikor

CHRISTINE STÜRZEBACHER

Ő csak hallja, amit mások látnak

Vaksága ellenére aktív a nyeregben: Susi Wittje Dortmundból

„A Susi, az egy tünemény" — mondja Hans Ruckwid, a dortmundkirchlindei lovasegyesület lovaglás-oktatója — „Csodálatos, ahogy ráérez a lóra. És a köröket, amelyeket lovagol, — azokat körzővel is utána lehet húzni. Néha még jobban is sikerül, mint a többieknek a szakosztályban . . ." Az ember hallja ezt, és igazán el sem akarja hinni. Mert a 22 éves diáklány, aki társainak néha bemutat valamit, születése óta vak.

„Amikor két évvel ezelőtt eljött hozzánk az istállóba, én is borúlátó voltam és ezt gondoltam: Vajon csakugyan jó lesz így? Végülis nálunk a szokásos lovaglás folyik, és ebben nem szerepel speciális ellátás."

Susi Wittje ezt nem is igényli — meglovagolja bármelyik tanulólovat, kivétel nélkül végigcsinálja az egész oktatási tervet. „Páros lovaglást, alaki lovaglást, minden lépésfigurát — hullámvonalat is." Az oktató kiáltásokkal javítja az előtte haladóhoz való csatlakozást, ha szükséges.

A szőke fiatalasszony, aki a dortmundi egyetemen gyógypedagógiát tanul, vakok és nehezen taníthatók oktatására, a ló okozta zaj után tájékozódik, amely az övé előtt halad, pontosan hallja, hogy milyen távol van a lovarda fala, meghallja a nagyobb akadályokat is, mint a fákat, a falakat, a házakat, amikor a többi lovassal szabad terepen halad.

A szabadban segítenek neki a látók, ha szükséges — például, ha alacsonyra nyúló ágak és gallyak alatt megy. „Lejjebb ágak!" — hallatszik ilyenkor. Vagy „Mélyebbre!", ha jobban le kell húzódni, hogy elkerülje az ütközést.

Kiáltásra Susi Wittje kisebb akadályokon is átugrat, például keresztben levő fatörzseken. Mosolyogva beszél első ugrásáról a dortmund-kirchlindei lovardában: „Egy kis cavalettin kellett átugratni, és Hans, az oktatóm mellettem futott! Fogta a lovam kantárát, hogy ugorjon is. Ezt azonban hamar elhagyta — most egyedül ugratok parancsra, ha éppen ez a feladat." Néha Motte, az egyik oktatóló előbb elfordul, vagy elfut az akadály mellett, amin aztán Susi Wittje nem is boszszankodik tovább. Mert „néhányunknak egyáltalán nem ugrik . . ."

Susi Wittje gyerekkora óta lovagol. Először mint kislány ült nyeregben, amikor egy cirkusz játszott szülőhelye, az Oldenburg melletti Westerstede közelében. „Akkor a gyerekek ötven pfennigért lovagolhattak pónikon. — Olyan boldog voltam, hogy le se akartam szállni többet. Nagy sírás volt, amikor szüleimmel hazamentünk . . ."

Amikor a család az északitengeri Wangerooge szigetén nyaralt, kapta Susi az első lovaglóleckéket, egy mindennapi kezdő szakosztályban tanult. Wangeroogén kezdte el a tereplovaglást is. „Először mindenesetre vezetőkantáron — ez nem nagyon tetszett. Egyedül akartam lovagolni!"

(Folytatás a 21. oldalról)

az saját mechanikai rezonanciájuk környezetében szólal meg.

A hang irányítottsága növekszik, ha emeljük magasságát. Sugárzása egyszerűbb, mint a mélyeké, mert fülünk a közepes tartományban nagyon érzékeny. Magashang-érzékenységünk és a hallás felső határa életkorfüggő, viszont az egész magas hangok jelenlétének szintje sem magas (a mélyekéhez képest). Ebből következik, hogy az ilyen hangokat sugárzó membránnak nem kell nagyot mozdulnia, és nagy felületűnek lennie, hogy nagy levegőtömeget sűrítsen, ritkítson. Ennek a membránnak könnyűnek, kis tömegűnek kell lennie, hogy a másodpercenkénti több ezres rezgésszámot mozgásával követni tudja. Ezért is különítik el szerepeiket, szétosztva a sugárzandó hangot tartományokra és azokat más-más sugárzóra vezetve. ha pedig a membrán túl kicsinek adódik a követőképesség miatt, a sugárzó felület növelhető több, párhuzamosan működő hangszóró beépítésével. Ez a megoldás az irányítottság megszüntetésének eszköze is.

A látó kísérők hamar megtanulták Susival együtt ügyelni, figyelmeztetni őt például közlekedési táblákra („Nagyon veszélyesek, mert nem hallom őket!"), vagy az erdőben a szűk ösvényekre. „Persze, általában hallom a fákat, de ha gyorsan haladok, a figyelmeztetés nagyon hasznos."

Wangeroogén történt meg, hogy a többiek elfelejtették Susit figyelmeztetni: „akkor mi, gyerekek pónikon lovagoltunk az istállótól a legelőre, és egy ruhaszárító kötél alatt kellett áthaladnunk, amelyiket persze nem láthattam. Csak akkor vettem észre, amikor a kötelet az állam alatt éreztem. — És a póni nélkülem ment tovább... Szerencsére nyereg nélkül ültem rajta, és a póni is lépésben haladt — így nem történt nagy baj. Ezenkívül a sapka is a fejemen volt — mindig viselem, ha lovagolok, a lovardában is. Anélkül nem érzem magam biztonságban — bármikor adódhatnak nehéz helyzetek."

A lovaglás Susi Wittje számára nem maradt csupán szünidei időtöltés, tanítás közben is gyakran ült Westerstedében lóra. „Minden további nélkül nevezzél be" — bátorította egyszer az oktatója, amikor egy vidéki tornát rendeztek a közelben. „A lovaglóvizsga feladatait kellett teljesítenünk, és nagyon jól sikerült. Szép siker volt." Néhány C-kategóriás versenyről is hozott díjakat és szalagokat. A hetvenes évek végén megszerezte a lovaglóigazolványt — nemcsak személyes becsvágyból, hanem azért is, hogy a borúlátó oktatóknak is bebizonyítsa, egy vak is biztosan meg tud ülni a nyeregben, azért is tette, hogy eloszlassa az oktatók félelmét attól, hogy vakokat engedjenek a terepen lovagolni.

„Egy vak, vagy látássérült lovas ne legyen nemkívánt teher a lovaglásban. Fontos, hogy akik foglalkoznak vele, pontosan tudják, milyen jó, vagy rossz a látása, milyen segítségre van szüksége, mit kell neki mondani. Ez azért is fontos, hogy elkerüljük a felesleges segítségnyújtást. Aki az illetőt minden szalmaszálra figyelmezteti, meglehetősen idegessé és bizonytalanná is teheti..." Az együttműködést általában nagyon hamar meg lehet szokni, állapította meg Susi, „vagy azt vesszük észre, hogy a többiek egyszerűen nem alkalmasak erre. Akkor inkább próbálkozzunk egy másik istállónál."

Szívesen emlékezik rá, hogy rokkantsága ellenére milyen elfogódottság nélkül fogadták Spiekeroogon, ahol 1982 szeptemberében egy egyhetes lovaglótanfolyamon vett részt. A tízfős csoport számára, amelyben kezdők és jól képzett lovasok voltak, és amelyben ő volt az egyedüli rokkant, rögtön az első napon tereplovaglás volt a programban. „Nyugodt járású lovakra ültettek minket, amelyekről egyszerűen nem lehetett leesni. Ehhez tudni kell, hogy Spiekeroogon minden sima, és nincsenek ágak az útban — így egyáltalán nem is történhetett velünk baj."

Susi Wittje szívesen beszél Asáról, a barna izlandi kancáról, amelyen ott lovagolt: „Már a legkisebb segítségre is kocogásba ment át és ebben az ütemben is maradt. Nagyszerű lovaglások voltak azok — hosszú, egyenes utak a tengerparton! Mellettünk a tenger, alattunk a ló, amelyre százszázalékosan számíthattunk. Az ilyen tanfolyamokat csak ajánlhatom minden lovasnak, mindenekelőtt azonban vak és látássérült lovasoknak."

Különösen tetszett neki Spiekeroogon az oldott légkör — nem volt gúnyolódás, csúfolódás, ha valamelyik résztvevő rosszul csinált valamit. A múlt év áprilisában ismét járt a szigeten, ekkor egy látássérült barátjával, aki eddig egyáltalán nem ült lovon, és egy ugyancsak vak lovassal. Mindketten, mint ő is, nagyszerűen érezték magukat.

Susi Wittje semmi különöset nem lát abban, hogy vak létére lovagol. Már születése óta hozzászokott, hogy környezetében szem nélkül tájékozódjék. Ezért nem is engedte megjelenni a felajánlott összehasonlítást, amely a látóknak bemutatná nagy teljesítményét — egy képet a lovasról, aki műszaki hiba után hirtelen a vaksötét lovardában kénytelen elvégezni estére kiszabott feladatát. „Ide egyáltalán nem lehet egyenlőségjelet tenni" — mondja. — „Én ugyanis egészen másképpen hallok, mint mások."

(Megjelent a Blindenselbsthilfe 1985. márciusi számában. Fordította Pálfi Ferenc.)

Beszámoló a túristaszakosztály 1985. évi munkájáról

Az elmúlt esztendőben is gazdag programválasztékot kínáltunk tagjainknak. A Sinkovits házaspár és Császár Angela nagysikerű, emlékezetes műsorral örvendeztette meg tagjainkat. Folytatódott az immár hagyományos előadássorozat a Nemzeti és a Hadtörténeti Múzeumban. Székházunkban pedig 3 TIT előadást szerveztünk. 15 sporttársunk a SZOT al-dunai hajókiránduláson vett részt. Erről az élménydús útról már beszámoltunk lapunkban. Három emlékezetes napot töltöttünk a Magas-Tátrában. Szállásunk ezúttal Hybén volt, ahol Balassi Bálint hamvai pihennek. A korábbi években volt már egy kirándulás ezen az útvonalon. Akkor arról részletes beszámolót olvashattunk.

Három másik utunk alkalmával az Északi-középhegység egy részét, Nógrád, Heves és Borsod megye térségét jártuk be. Most e három út azon állomásairól írok, melyekről még nem jelent meg ismertető.

Salgótarján, a Tarján- és a Salgó-patak völgyében, a Karancs—Medves és a Mátra észak-nyugati nyúlványai közt fekszik. A XIII. században épült Salgó-, illetve Somoskővárak a város szomszédságában vannak. Salgótarján a múlt század második felében indult nagyobb arányú fejlődésnek, amikor ipari létesítményeket telepítettek területére. Ilyenek a Salgótarjáni Kőszénbánya RT, a Paladkgyár és a Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű RT. Az utóbbit gróf Andrássy Manónak, a „vasgrófnak" kezdeményezésére létesítették. Jókai róla mintázta Berend Iványt, a Fekete gyémántok című regényében. Stromfeld Aurél Salgótarján mellett aratott győzelmet az intervenciós csapatok felett. Ez a város a munkásmozgalomban is igen fontos szerepet játszott. Itt jártunkkor még az európai hírű bányamúzeumot is megtekintettük.

Szécsény, az Ipoly mentén a Cserhát-hegységnél található. A várat, mely a füleki végvár elővára volt, a XV. században építették. II. Rákóczi Ferenc a vár romjainak falai alatt, a „Borjúpáston" tartott országgyűlést. Ezen az országgyűlésen II. Rákóczi Ferencet vezérlő fejedelemmé választották és kimondták az anyaország és Erdély egyesítését, unióját. Szécsényben született Komjáthy Jenő (1858—1895) a múlt század neves költője. A ma már Szécsényhez tartozó Benczurfalván a Kossuth-díjas Szabó István szobrászművész faszobor remekeit, tapintás útján tanulmányoztuk. A melegszívű idős mester Benczur Gyula (1844—1922) egykori műhelyében dolgozik.

Parád, a Mátra északkeleti nyúlványainál levő gyógy- és üdülőhely. Bél Mátyás a helyi jellegű gyógyító tapasztalatok után elsőnek 1735-ben számolt be a parádi timsós és a parádsasvári kénes, savanyú gyógyvizekről. A fürdő főépülete a múlt század elején épült, műemléki felügyelet alatt áll.

Voltunk a boráról híres Feldebrőn is. Barokk külsejű temploma alatt egy XI. században épült román stílusú, oszlopkötegekkel tagolt altemplom található. Az altemplom falait keleties, bizánci hatást mutató középkori freskók díszítik. A feltevések szerint az altemplomban temették el Aba Sámuelt (1041—44). A község határában a csehi és a debrői vár romjai tekinthetők meg. A kisnánai várat a Kompolthyak a XV. században építették. 1543-ban a vár törökkézre került és az akkori tulajdonosát, Móré Lászlót, a kor hírhedt rablólovagját a konstantinápolyi Héttoronyba hurcolták. A vár egykori kastélyában, és az őrtoronyban kiállítást rendeztek be.

Verpelét, boráról, dohányáról ismert Tarna-völgyi község. Ipari műemlék a régi „pendelykéményes" kovácsműhely, mely a XVIII. században nyerte el a mai formáját. A néphagyomány szerint már Mátyás idejében dolgozott itt patkolókovács. Érdeklődve szemléltük a ma már kihalófélben levő mesterség sokrétű kellék-tárát.

Egyik legpatinásabb történelmi városunk, Eger a Mátra és a Bükk között, az Eger-patak mentén épült. Egerben Gárdonyi (1863—1922) egykori lakóházát kerestük fel. Gárdonyi irodalmimunkássága ellentmondásos. Viszont a hazafiságra és hősiességre nevelő műve, az Egri csillagok ma is az ifjúság egyik legkedveltebb olvasmánya. Gárdonyit kívánságára az egri várban temették el.

Egy kellemes hegyi túránk célpontja a Bükk legmagasabb csúcsa, a 959 méter magas Istállós-kő közelében, az időjárás viszontagságaitól legvédettebb helyen levő kőkorszaki ősember barlangja volt. Az ősember 80 mázsás tűzhelyét a Nemzeti Múzeumban őrzik. A barlangtól a Szalajka-patak völgyében sétáltunk le Szilvásváradra. Ez a völgy mésztufagátas vízeséseivel, meredek hegyoldalaival méltán érdemli meg a romantikus jelzőt. A patakban és a patak vizének felduzzasztása révén keletkezett tavakban fürge pisztrángok úszkálnak.

Voltunk hazánk második legnagyobb városában, Miskolcon is. A város hossza 27,5 km. Innen kirándulást tettünk Lillafüredre, ahol megnéztük az 1927—30 közt fényűző módon felépült Palota-szállót, amely ma SZOT-üdülő. A Palotaszálló közelében a Szinva mesterséges vízesése szolgáltatja a kellemes hanghatást és látványosságot. A Hámori-tó a Garadna felduzzasztott vize. Végigjártuk az Anna, más néven a Petőfi barlangot. Ez a barlang a világ mésztufa barlangjainak körében a harmadik helyet foglalja el. Falain érdekes, megkövesedett növényi és állati eredetű alakzatok láthatók. Lillafüreden még felkerestük a Herman Ottó Emlékházat. Herman Ottó (1833—1914) munkássága nagyon szerteágazó volt. Foglalkozott a néprajzzal, ő volt az ősemberkutatás magyarországi elindítója. Könyveket írt a madarak, rovarok életéről és a halászatról, de jelent meg szépirodalmi műve is, és a politikai életben is tevékenykedett.

Miskolc környéki programjainkban szerepelt még a diósgyőri vár felkeresése is. Ez a XIII. században épült vár ma hazánk legjobb állapotban levő vára. Különösebb hadászati jelentősége nem volt. Hosszú ideig a királynők tulajdonát képezte. Miskolcról a Borsodi medencébe utaztunk. Itt első állomásunk a Bódva völgyében levő bányásztelepülés, Edelény volt.

Edelény nevezetessége a francia származású egri várparancsnok L'Huillier által (1725—30) közt épített 100 helyiségből álló barokk-rokokó stílusú saroktornyos kastély. Az elhanyagolt állapotban levő épületben hivatalok és lakások találhatók. A látogatók csak a művészi kovácsoltvas kapuig mehetnek, az épület belseje zárva van előttük, pedig ott ritka értékes látnivalók vannak. Például: rokokó falképek, stukkó-díszítések stb. A borsodi Szendrőn végvár volt. Nem azonos az al-dunai Szendrővel. Ezt a várat Eger eleste után évtizedekig sikerrel védték a török ellen. Bocskai, Bethlen és Rákóczi tulajdonát is képezte.

Egyik év végi kirándulásunk alkalmával a 900 éves Szolnokon át Karcagra vitt utunk. Karcag hajdan a Nagykunság székhelye volt. 1953-ban ebben a városban építették fel Közép-Európa legnagyobb rizshántoló malmát. A régi építészet emlékeit őrzi a múlt század elején épült és 1955-ben helyreállított szélmalom. Karcagon megnéztük a híres néprajztudósról, Győrffy Istvánról elnevezett múzeumot, melyben néprajzi és népművészeti kiállítás látható. A Kántor-féle fazekasműhely felkeresése után Beregfürdő következett. Az itteni jódos, brómos gyógyvízben kellemes fürdőzés zárta a napi programot.

Az év utolsó disznótoros kirándulásán először Érden álltunk meg. Érd közelmúltban történt várossá nyilvánítása előtt Európa egyik legnépesebb községe volt. A fővárosból kiinduló 6. és 70. sz. főközlekedési út Érdnél egyesül és a város másik végénél újra kettéágazik. Érd nevezetességei: a Sina-kastély, az alatta levő középkori boltozatos pincerendszerrel. A XV. században épült gótikus római katolikus templom, a török minaret, a „Kutyavár" és egy hajók kikötésére alkalmas csigafejes mészkőoszlop abból a korból, amikor még Érd határában folyt a Duna. Érden a földrajzi gyűjteményt néztük meg, egy szakelőadó útmutatásaival. Érd után a Vértes és Gerecse közt épült Tata következett. A Várkastély az Által-ér táplálta tó partján helyezkedik el. A vár öreg falai között kapott helyet a Kuny Domonkos Múzeum. A múzeum névadója a régi híres tatai kerámiakészítés kiemelkedő alakja volt.

1986-ban egy 8 napos tengerparti üdülést tervezünk Jugoszláviába. Egy 3 napos Szombathely és környéki és ugyancsak 3 napos szabolcs-szatmári kirándulás szerepel még terveink közt az egynapos gyalogtúrák és autóbuszos kirándulások mellett.

Hirt Ignác

LAK ISTVÁN

Egy sikeres vetélkedő

A Wesselényi Sportkör Turista Szakosztálya 1986. február 16-án, vasárnap délután szellemi vetélkedőt rendezett szövetségünk budapesti székházában. A találkozóra 3—5 tagú csapatok nevezhettek be.

Seres Gáborné, szövetségünk kulturális főelőadója üdvözölte a rendezvény valamennyi résztvevőjét, majd megnyitotta a vetélkedőt. A jó szervezést dicséri, hogy szépszámú hallgatóság és hét versenyző csapat jelent meg a helyszínen. A vetélkedő játékvezetője dr. Sziky Lászlóné idegenvezető volt, aki már hosszú ideje sokszor kiránduláson, múzeumlátogatáson nagy szakértelemmel, kitűnő irányítással végzi munkáját egyesületünkben. Ő állította össze a vetélkedő kérdéseit, amelyek történelmi, irodalmi, földrajzi, zenei, politikai, művészet- és művelődéstörténeti, természettudományi témákat érintettek. A kérdésekre adott válaszokat háromtagú zsűri értékelte (elnök: Kelemen László, a Magyar Tudományos Akadémia munkatársa; tagok: Péczkáné Kovács Mária nyelvtanárnő és Zoltai Márta, a TIT tudományos főmunkatársa). A zsüri munkáját minden asztalnál egy személy segítette, aki a zsetonok kiosztását és az ellenőrzést végezte. Ezt a feladatot Domonkosné Szőr Jolán idegenvezető; Felföldi Andrea, vármúzeumi előadó; Fülöp Olga, elektromérnök; Köröshegyi Zoltánné idegenvezető; Masszi Klára matematikus és Dér Zoltán tanuló látta el. Egyébként az elmúlt télen Kelemen László Kanadáról tartott filmvetítéssel egybekötött élménybeszámolót. Zoltai Márta pedig a Mongóliában töltött évei kapcsán a távoli országról, az ott lakók életéről, szokásairól beszélt, majd sok magával hozott tárgyat, eszközt mutatott be. Ezeken a székházunkban megtartott kitűnő előadásokon minden alkalommal szépszámú hallgatóság volt jelen. E két előadón kívül felsorolt személyek korábbi rendezvényeinken többször segítették szakosztályunk munkáját.

A vetélkedő első részében 100 kérdés hangzott el. A csapatok a teljes értékű válaszért 2, a részleges válaszért pedig 1 pontot kaptak. Nulla pont járt annak a csapatnak, amelyik a kérdés elhangzása után 20 másodperc múlva nem szólalt meg, vagy passzolta a kérdést. E játékszakaszban a legjobb eredményt elérő csapat 27 pontot, az őt követő pedig 24 pontot szerzett. Az első kettőtől a többi csapat kissé leszakadva, közel azonos eredményt ért el, 17—21 közötti pontszámmal. A vetélkedő második szakaszában az első és második helyezést elért csapat folytatta a versenyt. E játékszakaszban ennek a két csapatnak kellett eldöntenie, hogy a feltett kérdésekre elhangzó három válasz közül melyiket fogadja el, vagy melyiket nem helyesli, hasonlóan mint a Fele sem igaz játékban. E szakasz végén kialakult a végeredmény. Mivel a játékosok között többségben voltak a telefonalközpont-kezelők, ezért ezeknek csak a nevét említjük meg a felsorolásban. A győztes csapatban Kroll Zsuzsa és Horváth Ferenc, mindketten tanulók, valamint Hunyadi László gyűjtötte a pontokat. A második helyen végzett csapatban Ganyecz László és főiskolai hallgató fia, ifjú Ganyecz László, valamint Hirth Ignác programozó, Szabó Sándorné és férje szerepelt. E két együttes tagjait hanglemezekkel és kazettákkal jutalmazta a TIT Országos Központja és szövetségünk vezetősége.

Egy kitűnő hangulatban lezajlott, nagyon jól sikerült vetélkedő részesei lehettünk. Versenyzők és hallgatóság igazán jól szórakozott, sok új ismerettel gyarapodtunk. A játék utáni beszélgetésben többek véleménye az volt, hogy ehhez hasonló vetélkedőt a jövőben is kellene rendezni, reméljük erre ismét nyílik lehetőség.

Végezetül szakosztályunk vezetője, Hirth Ignác mondott köszönetet a vetélkedőt lebonyolító személyeknek, akik vasárnap délutáni szabadidejüket áldozták fel azért, hogy tagtársaink művelődését, szórakozását segítsék.

Őrizzük hagyományainkat de magasabb fokon

Ha egy évtizedre visszamenőleg fellapoznánk a „Vakok Világa" kora tavaszi számait, rovatunkban, szinte mindenütt, a Vakok Általános Iskolájában rendezett „Ki mit tud" versenyről olvashatnánk.

Ugyanazok a mondatok köszönnének vissza: „A tanulók részéről nagyobb aktivitást várunk a jövőben." „Évről évre gyengébb a színvonal."

Ha a győztesek neveit felidézzük, bizony nagyon ismerősek, mintha gyakran ismétlődnének. Természetesen most sem tértünk el a régi hagyományoktól, és a régi tudósításokból idézett mondatok is igazak. Sajnos nem értékelhetem színvonalasabbnak az 1986. évi „Ki mit tud"-ot sem. Kérdezem, bár válaszban nem reménykedem: ha köztudott, hogy minden januárban sort kerítünk a kulturális seregszemle megrendezésére, miért nem készülünk fel időben és lelkiismeretesebben erre a nemes és szórakoztató vetélkedőre? Most rossz pedagógus módján cselekszem, amikor az elhangzott produkciók színvonalát kritizálom, ahelyett, hogy megdicsérném azon keveseket, akik hosszú évek óta komolyan készülnek az erőpróbára. Kik is ezek? Zenei kategóriában: 1. Magyar Csaba, 2. Zsolnai László, 3. Hegedüs István és Márkus Norbert.

Dicséretre méltó a VIII. a. osztályosok éneklő kvartetje és az Irodalmi Színpad produkciója is. Próza kategóriában: 1. Magyar Csaba, 2. Zsolnai László. Vers kategóriában: 1. Mészáros Krisztina, 2. Kutich Zoltán. Kisegítő tagozaton Piller Ildikó.

Aggódva olvasom a neveket. A VIII. osztályosok elmennek, mi lesz az utánpótlással? Bár némi remény felcsillan bennem: az alsótagozatos versenyen a zsűri 63 produkciót értékelhetett, tehát egy lelkesebb korosztályra számíthatunk. De miért kell a kicsik felnövekedéséig várnunk?

Gyerekek! Tudom sok dolgotok van, de kell, hogy legyen energiátok az öntevékenységre és az aktív, színvonalas szórakozásra is!

Vak gyermekek a Petőfi Csarnokban

Minden általános iskolában, így a Vakok Általános Iskolájában és Nevelőotthonában is az egyik legfőbb nevelési feladat a szabadidő kulturált eltöltésére való nevelés. Különösen hasznos az akkor, ha a művelődés vagy szórakozás egyben a társadalomba való beilleszkedés hasznos eszköze is.

A Petőfi Csarnok és iskolánk között e tanév elején megállapodás született, hogy a tőlünk érkező csoportok ingyenesen léphetnek be a csarnokba és megfelelő helyet is adnak számukra az előadásokon, rendezvényeken. Azóta sok kellemes és hasznos élményt hoztak magukkal onnan növendékeink.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a Petőfi Csarnok vezetőségének és dolgozóinak, Lehel László igazgatónak, Szalai Dezső András igazgatóhelyettesnek és Fodor Ágnesnek, a gyermekprogramok szervezőjének.

Göllesz Zoltán
nevelőtanár

Közlemény

Értesítjük a Vakok Világa olvasóit, hogy az Ernst Rath cég által behozott vakügyi segédeszközök: Optacon, Versa-Braille, Viewscan stb. garanciális és garancián túli szervizmunkáit az Élelmiszeripari Ügyvitelszervezési és Gépi Adatfeldolgozó Vállalat (Budafoki út 59.) műszaki osztálya végzi. Telefon: 853—344/361, 363.

Kívánságra tájékoztatást adnak a gépek műszaki adatairól is.

Érdeklődni lehet a fenti telefonszámon Göbölös Pálnál.

*

36 éves, 184 cm magas, látásmaradvánnyal rendelkező férfi házasság céljából megismerkedne korban hozzáillő sorstársnővel. Leveleket pontírásban kér a szerkesztőségbe „Lemezgyűjtő" jeligére.

*

60 éves, kevés látásmaradvánnyal rendelkező özvegyasszony, akinek saját jogú nyugdíja, Óbudán kétszobás lakása és Pest környéki telke van, házasság céljából megismerkedne korban hozzáillő sorstárssal, aki a kerti foglalatoságokat kedveli. A válaszokat „Természetkedvelő" jeligére kér a szerkesztőségbe.

*

Eladó egy Tesla 393 típusú orsós magnó (18 cm-es orsóval is működik). Érdeklődni lehet a 201-964-es telefonon.

*

FELHÍVÁS!

A Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége 1986. június 1-én (vasárnap) du. 4 órakor a székház kultúrtermében (Budapest XIV., Május 1 út 47.) OPERETT MŰSORT rendez a szövetség szólistáinak közreműködésével.
Jegyek 20 Ft-os áron kaphatók.

Seres Gáborné
kulturális főelőadó

Tartalom:

A Vakok Világa c. folyóirat állandó rovatvezetőinek neve, a rovatok címe:
Dénes József: Sport rovat
Dr. Falvai Ferenc: Jogi rovat
Barna Zoltán: Zenei rovat
Gerdelics Ferenc: Közlekedési rovat
Seres Gáborné: Kulturális rovat
Kuminka Györgyné: Úttörő rovat
Seres Gáborné: Női rovat
Dr. Jáksó László: Politikai rovat
Kiss János: Egészségügyi rovat

Lak István:	**ELNÖKSÉGI ÜLÉS**	1
Szonda Klára:	**FARSANG UTÁN, NAGYBÖJTBEN**	2
Aszódi László Antal:	**ÉLETEM ÉRTELME**	3
Vasteleki Péter:	**MEGINDULT A FOLYAMATOS MUNKA!**	4
Kiss János:	**A LÁZ**	6
Kárpáti Tünde:	**BACH VETÉLKEDŐ A SZÖVETSÉG SZÉKHÁZÁBAN**	9
	VAK KÖLTŐK VERSEI	11
Aszódi László Antal:	**SAKKPARTI VISSZALÉPÉSSEL**	12
Bódi Emese:	**ADALÉKOK A CSALÁDTÖRTÉNET KUTATÁSÁBÓL**	17
Görgényi Miklós:	**A MEGÚJULT HANGLEMEZ II.**	20
	MAGNÓSOKNAK — MAGNÓRÓL	21
	Ő CSAK HALLJA, AMIT MÁSOK LÁTNAK	22
	BESZÁMOLÓ A TURISTASZAKOSZTÁLY 1985. ÉVI MUNKÁJÁRÓL	24
Lak István:	**EGY SIKERES VETÉLKEDŐ**	26
	ŐRIZZÜK HAGYOMÁNYAINKAT, DE MAGASABB SZÍNVONALON	27
	HIRDETÉS	28

SZÉP A FÉNYKÉP F O R T E PAPÍRON
SCHÖN SIND DIE BILDER AUF F O R T E PHOTOPAPIER
YOUR PICTURES ARE NICE ON F O R T E PHOTOPAPERS

FORTE

PHOTO FILMS AND PAPERS

FÉNYKÉPEZÉSHEZ HASZNÁLJA A FEKETE-FEHÉR ÉS SZÍNES F O R T E -ANYAGOKAT!

BENUTZEN SIE ZUM PHOTOGRAPHIEREN DIE SCHWARZ-WEISSEN UND FARBIGEN F O R T E MATERIALIEN!

USE IT TO THE BLACK-AND-WHITE AND COLOR PHOTO-MATERIALS MADE BY F O R T E !

FORTE FOTOKÉMIAI IPAR

2601 VÁC, VÁM UTCA 3. PF. 100. TELEX: 22-5022
HUNGARY

Sport- és szabadidőruházat
Sport- és szabadidőruházat
Sport- és szabadidőruházat

®

Gyártja: SENIOR
VÁCI KÖTÖTTÁRUGYÁR

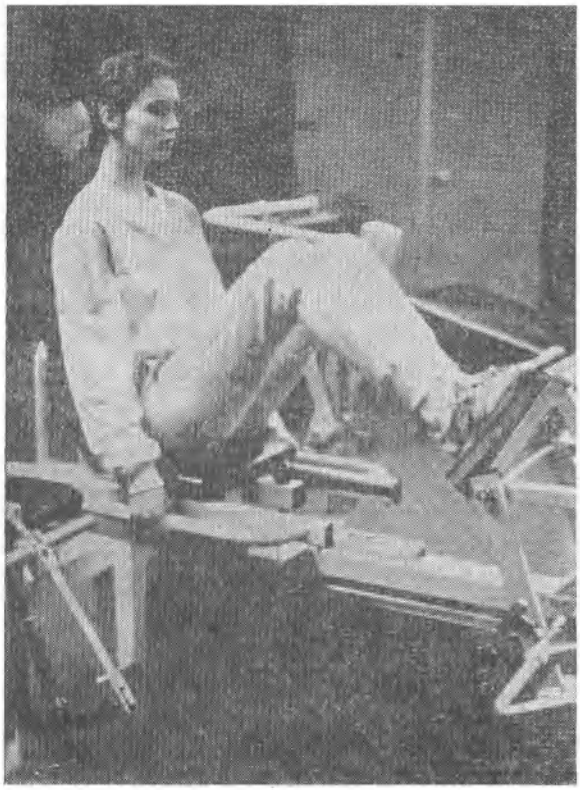

A VAKOK ÉS GYENGÉNLÁTÓK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
FOLYÓIRATA
FŐSZERKESZTŐ: DR. JÁKSÓ LÁSZLÓ
FELELŐS KIADÓ: DR. BÓDI ISTVÁN FŐTITKÁR
SZERKESZTŐ: BARNA ZOLTÁN
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: ORBÁN JÓZSEF
FOTÓ: LÉVAI ATTILA
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47. TEL.: 210-440

60 1907 Pátria Nyomda — Felelős vezető: Vass Sándor vezérigazgató
ISSN 0209—6765

10 féle
teából válogathat